

DEBRECENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A lap szellemi részét illető minden közlemény a szerkesztőséghez Jókai-utca 8. sz. küldendő.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél iven.

Előfizetési ár: egész évre 12 korona, félévre 6 korona.

Hirdetések jutányos áron közöltnek.

Egyes szám ára 30 fillér.

Az előfizetési és hirdetési pénzek

s a lap megrendelésére és szétküldésére vonatkozó összes megkeresések Karai Sándor tanárhoz (Rákóczy-utca 46. sz.) intézendők.

A jogi szakoktatás reformja s a jogakadémiák sorsa.

I.

Látszólag közömbös e lap tisztelt olvasóközönségnek legnagyobb részére a jogi szakoktatás kérdése. Valójában nem úgy van. Magyarországon br. Roszner Ervin számítása szerint már 10 évvel ezelőtt 11.000 oly állás volt, amelynek elnyeréséhez jogvégzettség kellett; s ha ez a szám akkor megfelelt a valóságnak, ma bátran beszélhetünk tizenkétezerrel. S mi csoda állásokról van itt szó? A közigazgatási gyakornokságtól és szolgabíróságtól felfelé az összes vármegyei, városi, pénzügyi, s miniszteriumi jelentősebb hivatalokról, az ügyvédi, bírói, ügyészi, közjegyzői állásokról, szóval mindazok zöméről, kik a mai társadalom sorsának hivatalos intézését eszközlik. Amellett statisztikai tény, hogy a joghallgató ifjuság létszáma a budapesti és kolozsvári tudomány-egyetemen s a vidéki jogakadémiákon a legutóbbi adatok szerint mintegy 5700 főt teszen, vagyis az összes felsőbb iskolai tanulók létszámának 63 %-t. Már maga e két körülmény eléggé indokolja azt, hogy a „Debreceni Protestáns Lap” olvasóközönsége, de az egész magyar protestáns közönség is a legmelegebb érdeklődéssel kísérje jogi szakoktatásunk egész fejlődésmenetét. De talán a legközvetlenebb erősséget mégis az szolgáltatja, hogy ev. ref. egyházunk 4, az ág. ev. egyház 1 jogakadémiát tart fen, összesen 36 rendes, 5 rendkívüli s 20 magántanárral, 784 hallgatóval. Ezekről az intézetektől várja a protestáns egyház első sorban a jogilag képzett, hitbuzgó világi elemek nevelését.

Azt hiszem tehát, hogy nem végzek haszontalan munkát, midőn a magyar jogi szakoktatás fejlődésének legújabb, kialakulóban levő foko-

zatát röviden bemutatni s e kérdésben a protestáns közvéleményt tájékoztatni szándékozom.

Ha reformok vannak készülöben, s e reformokat éppen a magyar közoktatásügyi kormány indította meg; ha e reformok a kormány immár több, mint egy évtizedes kezdeményének s kísérleteinek, eredményei: annak oka bizonyára nem lehet más, mint az, hogy e reformokra szükség is van; hogy e téren bajok, mulasztások, viasz jelenségek oly mennyiségben és minőségben fordulnak elő, hogy tényleg orvoslást és ma már égetően sürgős orvoslást igényelnek.

És valóban úgy is van.

Ha tehát a reformok célját, kiható erejét, tartalmát alaposan meg akarjuk ösmerni, úgy mindenekelőtt azon bajokkal s betegségekkel kell megismerkednünk, melyek jogi szakoktatásunk élő fáját emésztik. Az orvosnak is előbb a betegség felismerésére van szüksége, csak azután rendelhet megfelelő orvosszert.

A mai jogi szakoktatást pedig a most elsorolandó bajok támadták meg gyökerében.

1. A *korszellem*, mely önző, léha, felületes, kerüli a komoly munkát, a kötelességérzést nem ismeri, de munka nélkül a földi élet összes örömeit élvezni akarja; nem a valódi tudásnak, hanem az akármily keservesen, akármilyen eszközzel kiszorított oklevélnek dolgozik, de az életben annál követelőbb. Ám ezt a korszellemet a legkiválóbb kormányintézkedések, a legkitünőbb törvények sem változtathatják meg, csak egy *jobb kor*, mely előbb-utóbb megérkezik. E baj gyógyítására vonatkozólag tehát a szóban forgó reformok legfeljebb csak közvetett intézkedéseket tartalmazhatnak.

2. A tényleg azonnal orvosolható bajok között a legnagyobb az, hogy céltévesztett törvényes intézkedések, s a vidéki, különösen protes-

tan-jogakadémiák elleni negyedszázados animozitas a budapesti egyetemnek hallgatókkal, vizsgálatokkal és szigorlatokkal, a kolozsvári egyetemnek szigorlatokkal való képtelen túlsúlyolását, túlterhelését idézték elő. A 60 millió lakossal bíró Németbirodalomban a berlini, tehát a sok közt legelső egyetemen 1468 joghallgató volt beiratkozva; a második, vagyis a lipcei egyetemen 991, ellenben a 16 millió lakossal bíró Magyarország budapesti egyetemén 3500—3800 joghallgató szokott beírva lenni. Már az ország másik egyetemén, Kolozsvárt e szám körülbelül $\frac{1}{3}$ része, mintegy 700 hallgató van beírva (de szigorlatainak száma több mint fele a budapestieknek). Ellenben a 10 vidéki akadémiára összesen 1500 hallgatót lehet számitani.

Mi idézte elő a budapesti egyetem hallgatókkal való eme túlsúlyoltságát, a mi oda vezetett, hogy ha a népesebb előadásokra beiratkozott ifjak egyszerre tényleg meg akarnának jelenni, $\frac{1}{4}$ — $\frac{1}{3}$ részük alig férne be a rendelkezésre álló termekbe? *Az ok kis részben természetes*: az ország fő- és székvárosának vonzó ereje, mely olyan, mint az éjjeli pillangóknak a gyertyafény, körülte röpkednek, beleszállanak, még ha nagyrészek elpusztul is. De azért mégis ez a kevésbé jelentős ok. *A kötelező doktorátus intézménye tette ezt.*

De hát mi az a kötelező doktorátus? fogja kérdezni olvasóink jelentékeny része. *Könnnyű a felelet!* Az 1874. XXXIV. törvénycikknek, vagyis a mostani ügyvédi rendtartásnak, meg az 1874. évi jogtanulmányi szabályzatnak torzszülöttje.

Az alkotmányos korszak visszaállítása után ugyanis úgy előzönlötték — részben a magántanulás segítségével — a jogi pályát, hogy visszaszorító, az ügyvédek számát csökkentő eszközül végre is azt gondolták ki s az 1874. XXXIV. törvénycikkbe be is igtatták, hogy az ügyvédi vizsgálat előfeltétele legyen a *kötelező doktorátus*, a mely azonban csak az egyetemen tehető. A közoktatásügyi kormány akkori tanügyi politikája annál inkább kedvezett ez irányzatnak, mert a jogi szakoktatás terén keletkezett minden bajért a vidéki jogakadémiákat okozta s azok elnéptelenítése s megszüntetése lett főcélja. *Hogy ez tényleg s végleg be nem következett, csak annak köszönhető, hogy jogakadémiáink mindenkor az élet valóságos szükségletei által követelt életerős intézményeknek bizonyultak.* Mint most elhunyt nagyérdemű kartársam, Dr. Bacsoni Lajos mondotta: „Az igazság erősebb a rögeszméknél“.

A kötelező doktorátus létesítése, a jogakadémiák rosszhírbe hozatala Budapestre vonzotta

a jogászfijuság ezreit, a kolozsvári tudományegyetem s a vidéki jogakadémiák együtt sem érték el a budapesti létszám felét.

Már most mi következett ebből? Annyi lett a joghallgató, vizsgáló, szigorlatozó a budapesti egyetemen, hogy a tanárok reggeltől estig vizsgáztatva s előadva is alig győzték a terhet. Ekkor még virágzott a tanpénzrendszer is. A tanpénzek s vizsgálati díjak osztaléka a fizetéssel, korpótlékkal és lakáspénzzel miniszterinél jóval fényesebb jövedelmeket adott. Rávetették tehát magukat az egyetemi tanszékekre a politikai stréberék; a valódi tudósok sem dolgozhattak a vizsgálatok s szigorlatok óriási számától. A hallgatókat a termek többé nem voltak képesek befogadni; a régi rozoga egyetemi épület toldozott-foldozott szárnyaival szűknek bizonyult, úgy járt vele a magyar állam a magyar tudományosság szegényére, mint az a színigazgató, a ki háromszor négyszer annyi jegyet ad el, mint a mennyien színházába férnek. Hanem az ily színigazgatót a közönség jól eldöngöztetné; a jogtudós-képző magyar állam könnyű szerrel menekült, mert a magyar jogászfijuság megtalálta a megoldást: egyszerűen nem járt előadásokra, s nem jár ma sem. A fővárosban s vidéken kis-hivatalnok, ügyvédi s másféle irnok, díjnok, nevelő, vasutis postatiszt és istentudja miféle a budapesti joghallgató, *csak nem jogot hallgató.* A másik, kisebb része úr, kávéházazik, orfeumozik, kártyázik, tüntet, politikai tényező, csak megint nem joghallgató. 3—400-as, 5—600-as, 7—800-as, kollégiumok tényleges napi hallgatósága 20—50 közt váltakozik.

Igy jött létre az a sajnos állapot, melyre a magyar közoktatásügyi kormány hivatalos munkálataiban kénytelen kimondani, hogy „*a budapesti egyetem ma nem tanító, hanem vizsgáztató intézet*“, hol a tanárok s tanítványok közötti minden közvetlen érintkezés és kölcsönhatás megszűnt, s a bukások percentje minden képzeletet, a józan tanügyi politika minden követelményét felülhaladó.¹

A tan- és vizsgálati pénzek rendszerével kombinált parallel-tanszékek s egyéb visszas állapottok a hallgatók egyrészét aztán mégis a vidéki jogakadémiákra, s részben a kolozsvári egyetemre kergették; de Kolozsvárra menekült a bu-

¹ Budapestben az 1899/1900. tanévben az első ízben tett I. alapvizsgálatok 44,7, — a II. alapvizsgálatok 43,5, az államtudom államvizsgálatok 74,3, a jogtudományi államvizsgálatok 42,5, — az első ízben tett jogtudományi szigorlatok 32,39, — az első ízben tett államtudományi szigorlatok 39—40% a fogadtatott el, tehát a csekély számu s jelentőségű államtudományi államvizsgálatok kivételével minden vizsgálaton megbukik a vizsgázók $\frac{2}{3}$ — $\frac{1}{2}$ része. Sőt a hivatalos kimutatás szerint a budapesti egyetemen az átlagosnál jobb tanuló az, ki tanpályája alatt csak 3-szor bukik.

dapesti egyetem drákói szigora elől a szigorlatozók nagy tömege is, úgy, hogy míg a hallgatóság létszáma megkétszereződött, a szigorlatok mennyisége ötszörösre emelkedett, a mi viszont a mérték leszállításával járt s a kolozsvári egyetem tanárait, kik pedig tanítói s irodalmi munkásságokkal méltó hírnevet vívtak ki, befogta a folytonos vizsgáltság lélekölő jármába.

A reformnak tehát egyik főkövetelménye, hogy ezt az összecsoportosult tömeget le kell vezetni, vagyis más szóval a *decentralizáció*. Minő eszközökkel lehet ezt elérni, s minőket választott közoktatásügyi kormányunk, arról a következő cikkben fogok szólni. De előre is jellem, hogy a választást szerencsésnek, a tervezett reform e részét kiválóan sikerült alkotásnak tartom.

3. Ám harmadik bajról is kell beszámolnom s e baj a *jogakadémiák életében forgott s részben forog fen.* Mert nagyon egyoldalú dolog volna, ha csak az egyetemek bajait feszegetnők, a jogi szakoktatás másintézeteinek kebelében előforduló visszasságokról pedig nem vennénk tudomást.

Ma 10 jogakadémia működik hazánkban s ezek felét a protestáns egyházak tartják fen, nem egyébért, mint azért, mert az Isten után legfőbb bástyájuk mindig az igazság és jog volt; e hazában is véres küzdelmek, mondhatatlan áldozatok árán — a törvényekbe fektették le a magyar nemzeti s a lelkiismereti szabadság alapjait; a jogakadémiáktól várják első sorban a hitökhöz hű, a törvényekben erős világi elem képzését; de egyuttal nagy szolgálatot tesznek ez intézetek által a magyar társadalomnak, a magyar államnak is, mert a törvénytudományban, vagyis mai nyelven szólva a jogi s társadalmi tudományokban való képzés legközvetlenebbül ezeknek válik javára.

A protestáns jogakadémiák a következők: a debreceni, kecskeméti, máramarosszigeti és sárospataki ev. ref. (1899—900-ban összesen 591 hallgatóval, mely szám majdnem fele, 267, a debreceni jogakadémiára esik); azután az eperjesi ág. ev. (ugyanazon évben 193 joghallgatóval), A protestáns intézetek összes hallgatóinak száma volt 784. A többi jogakadémiák közül egy, a kassai állami jellegű kir., a többi részint kir. kath., u. m. a n.-váradai és pozsonyi, részint pedig érseki (az egri joglyceum), s püspöki (a pécsi joglyceum) róm. kath. intézetek. Hallgatóik összes száma 785.

E nagyfontosságú intézetek közös baját az képezte, hogy 1874. óta 16 éven keresztül a közoktatásügyi kormány a legnagyobb bizalmatlansággal viseltetett irántuk, s megszüntetésükre törekedett. Különösen áll ez a protestáns s az érseki és püspöki jogintézetekre nézve.

De külön bajok is voltak. A kir. kath. jogakadémiákban a jogtudomány alá van rendelve a dogma uralmának; viszont azonban el kell ismernünk, hogy a tanszékek csoportosítása, száma, javadalmazása, a tanárok tudományos képesítési fokozata (egyetemi magántanárság), már régóta megfelel a kor követelményeinek. Nem mondhatjuk ugyanezt az érseki és püspöki joglyceumokról, legalább a mi a tanárok számát, a tárgycsoportosítást és a javadalmazást illeti. 1899—900-ban még csak 5—5 rendes tanárunk volt.

A protestáns jogakadémiákon a szabad vizsgálódás szelleme, a tudomány szabadsága el volt s el van ismerve; de a tanárok száma, formai minősítése, a fantárgyak, illetőleg tanszékek csoportosítása, s a javadalom csak a legújabb időben kezd a korkövetelte színvonalra emelkedni, és még sok van kiépíteni való. A debreceni akadémián a rendes tanárok száma (10) túlhaladja a kir. jogakadémiákét, a sárospatakin (8) eléri, s a többi 5, 6, 7 tanárral alatta marad. A tanszékek csoportosítása az állami követelményeknek csakis ott felelhet meg, ahol elegendő tanár van. A javadalmazás mértéke pedig még egyetlen jogakadémián sem érte el az állami s kir. kath. jogakadémiák színvonalát.¹ Természetes dolog, hogy a javadalmazás aránylagos gyengesége s egyenlősége egyenlőtlen erőket toborzott össze.

Azonban a protestáns tanári kart jellemző eszményi lelkesedés, a feladat fontosságának átérzése így is szép eredményeket mutatott föl, s ha a hivatalos adatokat vesszük alapul, azt látjuk, hogy merő rágalom az oly állítás, aminőt a „Budapesti Hírlap“ (i) jegyü cikkirója a f. évi jan. hó 12. számában megkockáztat, t. i. hogy „a kisebb felekezeti jogakadémiák a tervezett reform után is csak a gyöngye tanulók azilumai lesznek, s nagy mértékben fogják diszkreditálni az egységes jog- és államtudományi vizsgálatot.“²

¹ Legmagasabb a debreceni egyetemen, 4000 k. törzsfizetés, 5 ízben 200—300 korona korpótlék (mert a 400 korona még mindig csak elvben van kimondva) s 800 korona lakáspénz, — tandíjostalék nélkül. Az állami s kir. kath. intézetekben létszám szerinti egyenlő arányban 400—4400—4800 k. törzsfizetés, 5 ízben 400 korona korpótlék, 840 k. lakáspénz és tandíjostalék.

² Ez állítást az ország közállapotairól szóló 1901. évi kormányjelentés 704. lapján található következő hivatalos adatokkal lehet megcáfolni.

	Elfogadtatott 1899/900-ban az			
	I.	II.	Az áll.-tud. jogtud. államvizsgálatok.	
	alapvizsgálatok.		0/0-a :	
A budapesti tudományegyetemen	44:71	43:59	74:31	42:55
a kolozsvári „	78:33	82:58	65:22	73:33
a kassai kir. jogakadémián	72:97	54:17	100:—	62:5
a nagyváradai kir. „	90:91	88:14	90:5	68:42
a pozsonyi „	84:34	70:11	76:—	68:42
az egri érseki joglyceumon	60:—	79:31	83:33	82:32
a pécsi püspöki „	70:—	2:22	85:71	28:57
az eperjesi ág. ev. jogakadémián	67:44	75:—	60:—	82:35
a debreceni ev. ref. „	62:79	71:29	66:67	59:26
a kecskeméti ev. ref. „	62:50	1:90	77:78	53:85
a m. szigeti ev. ref. „	62:50	74:00	88:24	81:48
a sárospataki ev. ref. „	56:52	62:50	56:25	66:67

A protestáns jogakadémiák fenn elősorolt bajainak orvoslását már fentartó hatóságaik megkezdették; a közoktatásügyi kormány által tervezett reform, törvénynyé válta esetén mondhatni egy csapásra hivatva lesz azokat megszüntetni, s az életképes jogi tanintézetekből a vidék mennyi tudományos központját alkotja meg.

4. Egyik sokat s méltán kárhozottatott rendszabálya a mostani jogtanulmányi szervezetnek az, mely szerint a katonának besorozott, vagy éppen tényleges szolgálatukat teljesített ifjak 7 félévet, a be nem váltak 8 félévet tartoznak hallgatni. E megkülönböztetés ugyanis teljesen jogosulatlan, mert a tanulmányi előhaladástól független okon sarkallik; egyenlőtlen jogi kiképzés szülőoka. Főhátránya pedig abban rejlik, hogy míg az első és második alapvizsgálat tárgyaira 4 félév, addig a tulajdonképpeni jogászkiképzésre, vagyis a szoros értelemben vett elméleti és gyakorlati tárgyakra mindössze 3 félév jut, mert a 8-ik félév a nyolcféléveseknek is inkább csak ráadás. Ezt a bajt csak nagyon kevésbé mérsékli az, hogy a magyar közjog és a magyar magánjog tanítása a II. évre esik, tehát ezzel a szorosabb értelemben vett jogi képzés mégis nyer.

5. Minthogy a tanszabadság intézménye oly értelemben, hogy a középiskolai fegyelem alól kikerült ifjuságra teljesen reá kell bízni azt, tanuljon-e vagy nem, tarthatatlannak bizonyult: nagyon szomorú eredményt szült az egyetemeken a kötelező kollokviumok, szenimarumok s praktikumok teljes hiánya, amint ezt az előbbi jegyzet igazolja. *E téren a sokszor lenézett protestáns jogakadémiák valóságos küldetését teljesítették*, mert, legtöbbjük az előadásra járást szigorúan ellenőrzi, kötelező kollokviumokat követel az összes fő-, és az imperative előirt melléktárgyakból is. Félévbeszámításnak, vizsgálatra bocsátásnak e nélkül helye nem lehet; a hanyagok jótétemény-megvonással s egyéb anyagi hátrányokkal, szülei tudósítással, félévök felfüggesztésével, elvesztésével büntetnek. A debreceni akadémián az állami tanrendbe fölvevett főtárgyakon kívül következő melléktárgyakból kell kollokválni: a jog és államtudományokba való bevezetésből, a bölcsészeti encyklopaediából a bölcsészettörténelemből, a törvénytudományból, a nemzetközi jogból, a bányajogból, államszámviteltanból, európai államok összehasonlító statisztikájából; az egyháztörténelem a prot.

A protestáns jogakadémiák tehát a budapesti egyetem kivételével az összes többi jogi tanintézeteknél, magánál a kolozsvári egyetemen is nagyobb szigorú tanúsítanak mind a sokkal nagyobb számban előforduló alap-, mind a csekély számu államvizsgálatoknál. Hogy egy tanulóknak tanpályája egész ideje alatt nem kell átlag háromszor és többször bukni, mint a budapesti egyetemen, ez csak nem válik szegényekre, mert nem is ez a jogi oktatás célja.

vallásu hallgatókra, a legujabb, kor története, a művelődéstörténet és diplomatika mindenkire nézve kollokvium nélküli kötelezett tárgy. *Az előadásra járási és kollokviumi kényszer szülte a protestáns jogakadémiáknak a viszonyokhoz képpes fényes tanügyi eredményeit.*

6. De ezen tény következményeit, le is kell vonni. A jogi tanfolyam szerintem okszerűen berendezve csak 8 félév lehet; a 7 féléves rendszer mindig külső okoknak tett engedmény. E 8 félév 4 évből, áll s az a helyes, hogy mindenik év végén legyen vizsgálat. Az első év végén I., a második év végén II. alapvizsgálat, a harmadik év végén államtudományi, a tanfolyam bevégezése után jogtudományi államvizsgálat. Akkor a tanulók túlnyomó többsége minden évben tanulni fog s elvégzi a kiszabott anyagot. Ma a harmadik év a maga vizsgálat nélküli mivoltában elveszett esztendő, a negyedik évben pedig, midőn az államtudományi tárgyak kerülnek előadásra, a legtöbb jogász nem az előadott, hanem az általa leteendő államvizsgálati, vagy szigorlati tárgyakkal foglalkozik. Ez alól kivételnek csak ott van helye, hol az *általános* kötelező kollokviumokat feltétlenül megkövetelik. Ezt a tapasztalati tényeken alapuló gondolatot azonban az újabb tervezet sem akarja elfogadni. Miért? Mert az államvizsgálatok *állami* jellegét tulzott következetességgel fogja fel.

Dr. Bartha Béla.

A számok világából.

(Statisztika meg egy kis elmefuttatás.)

Közmondás szerint: „numeri narrans — exempla docent.” — A közmondás eme kifejezéseit azonban összekülönböztethetjük, elcserélgethetjük, s akkor sem tévedünk és tévesztünk velök. Mert akár a számok beszélnek és a példák tanítanak, akár a példák beszélnek és a számok tanítanak, mindenkor az igazság szolgálatában állanak s a valónak megmásíthatatlan állagára, az életbölcsesség okító igazságaira vezetnek el tanulságosan bennünket és sokszor épen a rideg körvonalokba foglalt *concrétumokban* találjuk meg a való életet s a jégkéregnek látszó burok alatt rábukkanunk a pezsgő nyüzsgő millió meg millió parányában mozgó, alakuló életelevenítségére!

Igy beszélnek előttünk a számok és oktatnak az élet példáiban s aki szeret nemcsak a fellegek ködhátán lépegetni, hanem lábával megszereti nyomni a föld kerges burkolatát is, az bizonyosan meg fogja hallani és hallgatni ezeknek a kis ákombákomoknak a beszédét, mert ezek ám okosan szoktak beszélni s ezeknek a bölcsessége nem csak a földkéreg tekervényeiben vezet el bennünket legbiztosabban, legegyszerűsebben, hanem még ha kell, keresztülrepít a felhők csomóin s azon is a nélkül, hogy emelő daru vagy repülő gép után kellene sohajtoznunk! s visszaszállít ide a földre ismét szeliden és lágyan, anélkül hogy lepottyantana a fellegek honából, ha megfogadjuk az okos beszédet,

s megtanuljuk hogy: „*in medio*“, még ma is és mindig a legbiztosabb az út, és a szóra nem hajtás vagy a vakmerő csapongásról még mindig szomoru regét mondanak az ikári tenger morajló hullámai!

Egy csomó számjegy elevenedik meg s áll előttem t. olvasó közönség, a hogy asztalom előtt merengve, elolvastam az én kedves szerkesztő barátomnak ujévi buzdító s szent lelkesedés tüzeiben lángoló szavait, egy kis hadsereg felvonulását látom előttem . . . még halom a kürt rivalgását . . . s még az öreg dob moraja is a fülemben zúg: „*Atyámfiak, férfiak! Szünjetekek meg egymás ellen patvarkodni!*“ . . . Fel a munkára a beállott ujesztendőben! . . . Isten nevében! . . . Békesség tinektek! . . . Hát persze hogy ezután sovárgunk . . . de előbb elő a munkával! . . . Egy jó adag küzdés . . . azután a felszáradt verejték talajából kisarjadzik a békességnek virágos illatozó olajága! . . .

Ezt trombitálja, ezt harsogja a telkembe nem csak az én kenyeres bajtársamnak apostoli buzogása, hanem az a kis említett hadsereg, egy csatazajban felvonuló szám contingens, mely a statistika general depojában elhelyezve, megbeszéli előttünk annak a harcternek csetepatéit, csatáit, mely harcter fájdalom ma leginkább van ilyenféle felavatva, a *vallás és felekezetek forrongó harcterének* küzdelmes képét tárva fel előttünk.

A magy. kir. statistikai hivatal egy számadat csomója áll előttem, a magyarországi vallásfelekezetek 1900. évi statistikája.

A ki tudja, hogy mi a statistika, aki érti, hogy mire jó a statistika, az bizonyára nem a rovatos tábla oszlopaiban elhelyezett ólom katonácskák fakó képlenyomatát látja e statistikai kimutatás colonnáiban, hanem látja a pezsgő, nyüzsgő, változó, alakuló, szétmálló és ismét tömörülő életet, annak eleven nyilvánulásait sőt küzdelmeit, konfliktusait, esetleg véres csatáit hallja a haldoklók nyögéseit, látja az elesettek dermedt tetemeit, látja a vérrózsákat és a győzelem babérait! . . .

Igen mert ezek a számok sokat beszélnek, nagyon tanítanak!

Különös érdekléssel és sokszoros jelentőséggel bír előttünk ez az adathalmaz, mert a hitélet adatgyűjtéseknél a mi mai vallásfelekezeti viszonyaink között egészen aktuális érdekessége van! Mert a külső látható élet hullámozás működése s ennek számadatok szerint való pontos figyelembe vétele és megállapítása, a benső, láthatatlan életműködés azon motívumait is feltárja előttünk, melyek ama nélkül teljesen ösmeretlenül és megvilágítatlanul állának velünk szemben, mivel másként nem volna kezünkben az a fonál, mely a lelki láthatatlan belső élet útvesztőjében eligazítana bennünket!

Hiszen ma nemcsak nálunk Magyarországon, de általában a nagy művelt világban is a népek izzó szenvedélyét igénybevevő világpolitikai kérdések szőnyegen nem forognak. Az egyes nagyobb számba vehető államok pár kivételével: „*en masse*“ a fegyveres béke áldásait élvezik (!) s így igen természetesen az olyan állam is, mint Magyarország, a nagy fa terebélyének árnyékában hűsölve, reá ér, saját behaggett sebeit fölszakgatni s hogy a seb gyógyulása annál kétségesebb legyen, maró-luggal, mérgezett tövissekkal reá rakgatni, aggatni a gyógyító flastromot (!)

Fájdalom a számok is azt mutatják és beszélnek előttünk, hogy jobb foglalkozás hiányában felkaptunk a valláspolitikai viszálykodás zörgő harci szekereire, s ha így haladunk előre eme démoni járművön nem sokára elérünk a Pázmánok, Carraffák, Básták csatasíkjára, melyeken még most is ott gözölög a sok jó kiomlott

magyar vér, és ott fehérlik kísértetiesen az elhullottak csontserege.

Mély sajnálatunkra ezek így vannak s hazánk egy vészes áramlattól megragadva vitetik, vonszolattatik a vallási türelmetlenség, viszálykodás örvénye felé. Bár bele ne hullana!

Az 1894. XXXI., XXXII—III. t.-cikk tehát az úgynevezett „*egyházpolitikai törvények*“ megalkotásához és életbeléptetéséhez főként protestáns részről élénk várakozással sok és nagy mérvű reménykedés fűződött; azt hitte a prot. közvélemény, hogy a felekezetek szorító békőiba vert lelkiélet felszabadításával, új élet, béke ömlik el a völgyeken és a halmokon egyiránt, s új élet működés ingere és kényszere fogja hatalmába keríteni a lankadatlan stagnáló nemzeti erőket. És éppen az nem következett be idáig, a mi után esengett a sovárgás!! A nemzeti közlekedés szabad bajnokai helyett, hajszoló kopók esaholása veri fel a küzdelem mezőit, az emberi szenvedélyek láncos komondorai kóborolják be a falvakat és a városokat egyiránt, s e köteleikről eloldott fenevadak rémítgetik, marcangolják, visszaszorítják a felénk elemet éppen úgy, mint a jó lelkiismeretű közeledőket.

A statistikai adatok féltvezted gyakorlati számpéldái azt beszélnek előttünk, hogy az egyházpolitikaalkotások nálunk visszafelé vágta be, s éppen azt a szabadelvű irányzatot látszanak agyonfojtogatni, a mely felé törni, a melyet megvalósítani s megizmosítani lenne a haza jól felfogott érdekében való elhivatottságuk.

De hát ne vágjunk elébe a számoknak, hadd beszéljenek ők maguk és mondják el azt előttünk a mi valóság, a mi a tanúság!

A vallásfelekezetek között, melyek nálunk törvényesen bevéve vagy elősmerve vannak, végbement életmozgalmi adatokról a következő számokban adhatunk hirt egy elmúlt évről, a mely évről t. i. már a kormányzat egybeállithatta a megfelelő adatokat, tehát 1900-ról.

1900-ban a törvényesen bevett vagy elősmert vallásfelekezetek kötelekéből 1346-an léptek ki 15-tel kevesebben mint 1899-ben. Köztük 708 férfi, 638 nő. A kilépések a gör. keleti egyháznak okoztak legnagyobb veszteséget, melyből 544-en léptek ki, úgy hogy az összes kiléptettek 40.4 százaléka kilépés előtt a gör. keleti egyházhoz tartozott. Az ág. hitvallásu evangélikus egyház vesztesége 358, tehát 26.6 százalék. Az ev. református egyházé 290 vagyis 21.5 százalék, míg a római katolikusok csak is 145 egyháztagot, azaz 10.8%-ot vesztek. Ez az 1900-ik, tehát egy esztendő vallásmozgalmi statistikája!

Azonban ha már az 1895. okt. 1. óta eltelt időszaknak, vagyis a vallás szabad gyakorlatáról szóló törvény életbeléptetésének időpontja óta eltelt 5 évnek adatait egybefoglaljuk, egészen más eredmény fog állani előttünk.

A sor élére ezek szerint az ev. reformátusok kerülnek 4983 tag veszteséggel, a görög keletiek vesztesége pedig 3894, a római katolikusoké 2866, az ágostai hitvallásu evangélikusok sorai pedig 2195 lelekkel ritkultak a kilépések által. A többi vallásfelekezetek vesztesége számba alig vehető ez egybchasonlításnál, a mennyiben a görög katolikusok 5 évi vesztesége: 141, az unitáriusoké 6, az izraelitáké 67 tag.

Az 1900. évfolyamán felekezeti kötelekéből kiléptek így oszlanak meg nemzetiségi számozás szerint. Magyar volt: 424, (31.5); oláh: 366, (21.2); tót: 281, (20.9); szerb: 164, (12.2); német: 49 (3.64)

A nazarénus vagy a baptista szektákhoz való csatlakozás 960 esetben történt s a kilépések e tekintetben leginkább az egyházi adók és közterhek túlmagas volta miatt lettek a felekezeti hithagyás okai. Tehát a kilépések 71 százalékában kizárólag az egyházi terhek előli menekülés miatt 201 esetben (14.9 százalék) (163 esetben az ágostai hitvallású evangélikusok, 38 esetben az evangélikus reformátusok közül). A lelkeszsel való viszálykodás: 66 esetben (52 református: 14 katolikus) (4.9 százalék) indította a kilépőt felekezetének elhagyására.

Vármegyék szerint legtöbb kilépés esik Bács-Bodrogra (349), Torontálra (242), Biharra (192), Aradra (168) és Baranya (124). Pest- és Békésvármegyékben az előző években a kilépettek száma mindig felette volt a százaz numerusnak, míg 1900-ban az egyikben csak 37; a másikban pedig 26 kilépés észlelhető.

Diósd, 1902. jan. 12.

(Folyt. köv.)

Vincse Ödön,
ev. ref. lelkész.

TANÜGY.

Reform. hithűség és áldozatkészség.

— Válasz Sütő Áron ev. ref. lelkész ur „Redivivus” című cikkére. Megjelent a „Debreceni Protestáns Lap” 1902. évi 1. számában. —

III.

Ezek előrebocsátása után — hiszem — megérti a tisztelt lelkész ur, és megértik mások is, hogy nem annyira a misera plebs contribuens, a szegény, a sokat meggyötrött, minden oldalról kifacsart adózó nép áldozatkészségéről, tehát nem is ezek vezetői: a pap és tanító közönyösségéről — mint ön a sorok között olvasta, — van itt szó, hanem azokéről, a kik eddig sem fizettek és ezután sem fogják soha fizetni állami adójuk 100—200%-ját a saját egyházuk részére s azok közönyéről, a kik sok ezerekre, sőt milliókra menő vagyonaik jövedelmének 2—3%-át sem áldozzák a „kösös” bajok orvoslására.

Mikor azok a hivatalos örállók önalkotta törvények által leendő nagyobb-mérvű önmegadóztatásra lettek serkentve s ők ezt mellőzték, elutasították: e tényük bizonyíthatja azt, hogy ők — a lelkész ur szerint — tudatában vannak, hogy „lehetetlenség a kiaknázott nép áldozatkészségéhez folyamodni”, de azt nem bizonyítja, hogy ők tudatában vannak az őket minden földi kincsessel megáldó Isten által reájok rótt kötelességek élénk érzetének, pedig az isteni kijelentés világos: „a kinek sok adatott, attól sokat is kívánják”.

Szinte csodálkozásra indíthat bennünket az a tény, hogy akár külső akár belső ellenség (közöny, hitetlenség) dulja ref. statusunkat, mindenik ugyanazon ürügyet használja fegyverül t. i. a szegény adózó nép megterhelését.

Az 1790. évi országgyűlési törvénytervezetekre küldött kegyelmes királyi leiratra, mely az evangélikusok által készített törvényterv szövegét fogadta el, a róm. kath. rendek észrevételeket téve, határozottan rosszalják az evangélikusoknak adandó iskolaállítási és szervezési szabadságot s **az adósó nép érdekeinek**

ürügye alatt azt kívánják, hogy a községek maguk soha ne állíthassanak be tanítót, csak vármegye megengedő határozata után. Veszprémmegye közgyűlése „könyhullatások között” tekintve a szó alatti királyi válaszra, félelmét fejezi ki azon nagy szabadság felett, mely iskolákállítására stb. a protestánsoknak adatni céloztatik. **E szabadság**, mondák, **elnyomja a szegény népet**. (Révész Imre).

1848-ban a képviselői napdíjak megadásának vitatásánál ennek megadását a főrendek egy része szintén a szegény adózó népre hivatkozással ellenezte. „Gróf Pálffy az országnak nagy megterhelését emlegette. Szerinte 378 követ 5 frt. napdíj mellett 4—500,000 forintba kerülne az országnak, a mi — szerinte — aránytalanul nagy kiadás (Eötvös.)

Valahányszor a vagyonos osztály valamely teherviselést magáról elhárítani akart, mindig a szegény adózó nép érdekével védekezett, vagy utopiákkal hozakodott elő, melyek lehetetlenségéről megvolt győződve.

Azt is kérdi a lelkész ur, hogy mit bizonyítanak a fentebbi elutasító határozatok, viszonyítva a „Nyelvművelő társaság” felállításának történetével?

Azt bizonyítják, hogy a magyar nemzetnek volt egy, de a szegény ref. Sionnak **ma nincsen olyan lelkes, áldozatra kész Széchenyije, ki dus vagyónának egy egész évi jövedelmét (60,000 p. frt.) feltenné az egyház oltárára**; azt bizonyítják, hogy a nagy idők szülik ugyan a nagy embereket, de a nagy emberek teszik valóban nagygyá a nagy idöket; azt bizonyítják, hogy „az elmebeli tehetség és honszeretet (hozzá tehetjük) egyházszeretet nem állanak arányban a vagyonnal, sőt gyakorlatilag ellenkezőleg áll a dolog” (Zay Károly); de nem bizonyítják azt, hogy a legközelebbi jövőben, tán a közalapok jövő zsinati tárgyalásakor, kivált ha lesz egyházunknak is egy felsőbüki Nagy Pálja, **annak gyújtóhatású beszéde alatt** a nagy eszmék és nagy tettek emberei nem kelhetnének vagy nem kelnek életre egyházunkban, egész évi jövedelmüket nagy örömmel és lelkesedéssel vivén az egyház **közsükségeinek** üres oltárára.

Minden olvasó meglehet és megvan győződve erről, hogy a védekező lelkész ur cikkének nagyobbik része személyeskedés. Nem akarom öt e térre követni: mégis lehetetlen, hogy ne tegyek arra egy-két megjegyzést.

Azt hiszem, hogy senki, tehát ő maga sem ütközik meg azon, ha én az olyan eljárás ellen, mint a milyen az övé, óvást emelek és tiltakozom.

Nem helyes, nem illő cselekedet, valakinek beszédebe olyan szándékot vagy tényt **belemagyarázni**, a mi abban teljességgel nem foglaltatik. Az ilyen eljárás azt a gyanut keltheti, hogy ez csak azért történik, hogy az illetőt — fictis causis — támadni lehessen.

Állítom, hogy én egyetlen szóval sem mondtam azt, a mit ő két ízben ismételt cikkében, hogy t. i. a lelkész urak, tisztán csak „a nyomorult 50 forintért árulják el az egyház veteményes kertjét”, nem mondtam soha, sehol, hogy **egyedül ezért** kívánják az iskolák államosítását. Hiszen az olyan emberek vagy tébolydába, vagy börtönbe valók volnának.

Mit mondtam tehát? Azt mondtam, a mit két ízben — épen jelen cikkemben is — kifejtettem, megmagyaráztam. Azt mondtam, hogy mikor a nyájnak egy része elpusztul, a pásztoroknak nem illik ebből a veszedelemből maguk részére hasznot huzni, s azt mondtam, hogy: ilyen esetek pedig voltak.

Ez azonban egészen más, mint a mit a lelkész

ur állit és nekem imputál. Ezzel hát én nem is foglalkozom tovább, annál inkább, mert más oldalról teljes elégtétel nekem a lelkész ur indirect beismerése.

Nem érdektelen lélektani helyzet a lelkész uré. A mint lelkében a váddal illetés gyanuja megfogant, többé nem hallott, nem látott, nem talált cikkemben semmi mást, csak egy sötét, megbecstelenítő vádat. Ugy meredt ez reá, mint egy haragvó Istenszem, mely szüntelenül őt nézte. Nezte erősen, megszűnés nélkül. Bármerre futott előle, bárhova rejlőzött, bárhova tekintett: az a retentő szem nem hagyta el soha, hanem nézte és üldözte. mig vallomásra nem kényszerítette, saját szavaival elve, mig „*ama bizonyos inget magára nem vette*“. Ismétlem: ez nekem elégtétel.

Óhajlja tudni a nagytiszteletű ur, hogy mit gondolok: mi lesz iskoláival annak a 20 egyháznak, melyekben 2-ik iskolára van szükség?

Megmondom.

Miután nem nevezte meg azt a 20 egyházat: nem lehetek abban helyzetben, hogy azok népességi, anyagi és egyéb viszonyait áttanulhassam. De az általános kérdésre általános feleletet mégis adok.

Azt gondolom tehát, hogy a congrua után ma néhez vagy lehetetlen volna a beregi egyházmegyében azt a 20 egyházat megnevezni. Hiszen a hol népesebbek a községek, majd mindenütt állami iskola van; a hol meg kevés a népesség ott nincsen szükség 2-ik iskolára; azt az egyet meg, a mint eddig fentartotta jövőben is feufogja tartani. Nincs tehát ok a miatt aggódní, hogy ily helyeken a felekezeti iskola mellett államit állítanak.

A beregi szegény egyházak áldozatkészségéről szóló panasz sem jogos, mert az 1901. évi ápril. hó 10—11. napjain tartott beregi egyházmegyei közgyűlésről felvett jegyzőkönyv az alig 49,792 lelket* számláló kis egyházmegye legnagyobb részben szegény népességének 11:104 kor. 57 fill. adományáról tesz hiteles tanúságot, mely összegbe nincsenek beszámítva „a természetbeli nem értékelt adományok, a melyek közzé tartozik az i., hogy *igen sok* egyházban az urvacsorához szükséges bort és kenyeret egyes családok szolgáltatják“ (Jegyzőkönyv 27. lap.)

Ugyanebben állítatik az is, hogy az építkezésekre és javításokra szintén 11:527 kor. 27 fill. költött el. Szép és kedves dolgok ezek. Valamint azért is elismerés illeti az egyházmegyét, hogy a kis egyházmegye ügyeit, időt és fáradságot nem kímélve, 2 napig vitatják.

A mi specialiter Gátat illeti, arra nézve sem jogos az áldozatkészség hiányáról való panasz, mert a lelkész ur maga tanúságot tesz róla, hogy az egyháztanács hajlandó volt az épületátalakításra, sőt ezen felül évi 200 frt. állandó teher megszavazására. Idézem szavait: „*csináljunk belőle 2-dik tantermet és fogadjunk bele 200 forintért segéd-tanítót*“. Oda jutottam tehát, hogy bebizonyíthatom, hogy a hol még ilyen kielégítő az áldozatkészség: ott az államosítás *bűn*.

Ugyanis 200 forint, 4000 frt. törlesztéses kölcsönt lehet fölvenni 5% kamatra. De megvagyok győződve arról is, hogy kellő felvilágosítás mellett 250—300 forintot is megszavazna az egyháztanács, mely összegre 5—6000 forint kölcsönt kaphat az egyház. Ebből pedig nem egy tantermet, hanem 2—3-at is, ugyan annyi tanítói lakással fel lehet építtetni, természetesen nem

* A mi egyházmegyénkben a hajdu-böszörményi, nánási és hajdu-szoboszlói 3 egyházközség népessége jóval felülhaladja e számot.

palotaszerűt, de mégis a célnak egészen megfelelőt. Ha már a beállítandó 1 vagy 2 új tanítónak 20—25 korona évi fizetést is meg ajánl az egyház, annak a fizetésnek 400 forintra kiegészítését kérheti és meg is kapja az egyház az államtól; s ha bár sok jogot veszít is el az egyház ily módon az állam javára: mégis megmarad az iskola az egyház kezében, s nem veszt el örökre, mint az államosítással.

Bizonyos vagyok benne, hogy ha ezt fogja tenni a gáti vagy bármelyik egyház, de kellő időben, mielőtt még hivatalos hatóság türelme a sürgetésben ki nem fárad, nem fog a tanfelügyelő a községgel, *első sorban nem is állami, hanem községi iskola* felállítására egyezséget kötni és „meg lesz mentve, a mi megmenthető az állami iskola kizárásával,“ s akkor a redi-vivuséhoz hasonló aggodalmaknak idejében eleje véte-tik és az egyház sem „tiszteességes“ sem tiszteességtelen feltételek elfogadására nem lesz senki és semmi által kényszerítve.

Egyéb iránt reform. iskolát beszüntetni egyes *rendkívüli* esetet kivéve — tiszteességes feltételek mellett — a mai viszonyok között (1893. XXVI. törv.-cikk után) nem lehet; ahol pedig a fentihez hasonló áldozatkészség mellett is annyira jut a dolog, hogy a tanfelügyelő megköti az állami iskola felállítására iránti szerződést a községgel, különösen oly községgel, melynek lakossága nagyobb részben református, tehát ahol a község majdnem azonos az egyházzal: ott a vezetők a hibások; nem hibások, hanem bűnösök.

És ugyan mik azok a „*köztudomásu jogok és előnyök*“, melyeket iskoláink beszüntetése esetén egyházunk részére kiköthetünk és biztosíthatunk?

Azt hiszem, hogy ezen „jogok és előnyök“ azokon kívül, a melyekről már szólottam, hogy t. i. az állam a felekezeti iskolával együtt átveszi a tanítót is, és a vallástaniért ad az egyháznak bizonyos díjat, mondjuk, osztályonként 100 koronát (mely személyes jogok és előnyök biztosítására vonatkozó nézetemet cikkem során több ízben már bőven kifejtettem) e biztosítandó jogok és előnyök — ismétlem — abban állanak, hogy az államosított reform. iskolákban jövőben is *mindig* reform. tanító alkalmaztatik.

Nem tudom, hogy valamely rendkívüli esetben történt-e még ilyen teljes jogbiztosítás? de ha történt, az oly rendkívül elenyésző csekély számban történhetett, a mily kivételesek a rendkívüli eljárást igénylő rendkívüli okok. Szóval itt csak kivételekről lehet szó. A ki tehát jóhiszeműleg állítja azt hogy e jogok szerződésileg *általában* biztosíthatók, az soha sem vette azt a fáradságot magának, hogy az állammal megkötött egyetlen szerződést is átolvasott volna; a ki pedig tudva állítja: az rosszhiszeműleg jár el.

Mi van ezekben a szerződéseken kikötve a jövőben kinevezendő tanítókra nézve? Rendszerint a következő pont: „Ha pedig az iskolánál annak fejlődésével később több tanító is alkalmaztatnék: *ezek mindig a lakosság vallási viszonyai szerint nevesendők ki.*“

S mi lesz e szerződési föltétel következtése? Az, hogy, ha az államosított ref. iskola növendékeinek száma a maximumon vagy is a 80-on felül emelkedik s ezzel eljött a szüksége annak hogy több tanító neveztessek ki, ez a lakosság, hangsúlyozom, hogy *nem a tanítványok*, hanem a *lakosság* vallási viszonyaira való tekintettel levén kinevezendő, más vallásu is *lehet*, sőt a vallási viszonyokra tekintettel épen más vallásu-nak *kell* lenni!

Nem is lehet az másképen. Mert ne feledjük, hogy az állam felekezetenélküli, (bár az volna és nem katolikus-jellegű) s mint ilyen az illető községnek, melyben t. i. iskolát akar állítani, nem csak református, hanem minden más vallásfelekezetű, sőt bizonyos esetekben más nemzetiségű lakosairól is köteles gondoskodni, illetve azokra is figyelemmel kell lenni.

Oly kikötés tehát, hogy az állami iskolák tanítói akkor, midőn az állami iskolákban, minden vallásfelekezeti és nemzetiségű állampolgár gyermekének joga van a felvételre és tanulásra, kizárólag csak reformátusok legyenek, egyrészt lehetetlen, másrészt jogtalan volna; valamint lehetetlen az a gondolat is hogy az állami iskolák egyrésze református, másrésze lutheránus, egyrésze katolikus, más része görög katolikus, másik ismét zsidó-felekezeti jellegű legyen. (Bár így lehetne).

Tudjuk, hogy mai törvényeink szerint is tiltott dolog az államnak az egyes felekezetek részére felekezeti iskolákat állítani. Az állam csakis állami iskolákat állíthat felekezeti jelleg nélkül.

Hogy az állam csak felekezet nélküli iskolákat állíthat és tarthat fenn, az 1868. évi 38. t.-cikk 24., 25., 26. §§-ainak anológiájából is bizonyos (24. §) „azon iskolák, melyek a község által állíttatnak, közös tanintézetek a községi lakosok gyermekei részére *hitfelekezeti különbség nélkül*.”

Ez a jogi állapot ama jogok és előnyök biztosítását kizárja.

Ilyen „köztudomású jog és előny” volna még „a felekezeti iskola visszaállításának joga.”

Erre nézve az állami szerződések (rendesen 3-ik pontjában) e szerződési föltétel foglaltatik: „Megengedtetik az egyháznak anyagi viszonyai javultával, hitfelekezeti iskoláját visszaállítani.” Jegyezzük meg jól, hogy csak *anyagi viszonyai javultával*. Hogy ez mit jelent: kimutattam fentebb, midőn azt tárgyaltam, hogy úgy a külső mint a belső ellenség, mind annyiszor a szegény nép anyagi viszonyainak nehéz voltára hivatkozott, valahányszor a fejlődést megakasztani akarta. De ha ez állana is a szerződésekben, hogy: „megengedtetik az egyháznak *bármikor, a mikor neki tetszik*, hitfelekezeti iskoláját vissza állítani.” Mit ér ez? mikor más oldalról nincsen a szerződésben, hogy: „és ez esetben viszont tartozik az állam az egyháztól átvett iskolákat illetve épületeit az egyháznak bármikori felhívására vissza adni.” Ellenkezőleg benne van, hogy az állam az átvett iskolát „*nemcsak fentartani, hanem fejleszteni köteleztetik*.”

Az államnak e szerződési elkötelezése a visszaadást *kizárja*, mert visszaadás esetén sem fentartani, sem fejleszteni nem tudná azokat.

Hogy az állam szívesen köti le magát ily szerződésekkel, az természetes, mert ő ezen szerződési kötelezettsége alapján joggal tagadhatja meg az államosított iskolai épületek haszonvételének birtokából kibocsátását.

De ha kétsége volna még valakinek arról, hogy az állam nem is akarja az egyház bármikori kívánatára visszaadni az átvett ingatlanok haszonvételi jogát, azt a szerződésbeli ilyen *kifejezett kikötések*, hogy: „az egyház a tulajdonát képező ingatlanok *örök* haszonvételi jogát”, vagy pedig: „ingatlanainak haszonvételi jogát arra az időre, míg az állam az állami iskolát fentartja, tartozik át engedni” az állam jövődöbeli magatartásáról felvilágosíthatják.

Ily körülmények között mit jelent az egyház részére kikötött azon jog: „megengedtetik az egyháznak *anyagi* viszonyai változtával hitfelekezeti iskoláját visszaállítani”? Azt jelenti, a mit jelenteni akar, hogy az állam nem gördit nehézséget az egyház elibe a részben, hogy az egyház, ha anyagi helyzete megengedi, hogy telkesszerezhet, épületeket emelhet, s azokba saját költségén tanítókat állíthat: ám tegye. Vagyis joga lesz az egyháznak ahoz, hogy a tanítás terén az állammal nemes versenyre keljen. Nem kell hozzá egyéb, csak anyagi erő!

De mondjuk, hogy az államnak *ma* nincsenek hátsó gondolatai. (mentális rezerváltai) Én erre azt kérdem: vajjon nem lesznek e már *holnap*? Vajjon az allandóság vett e örökös lakást a földgolyón? Teljesseggel bizonyosok vagyunk abban, hogy a szabadelvűséget nem fogja többé felváltani — a hatalom székében — az a sötét szellem, mely a történet tanúsága szerint annyiszor tett már kísérletet felekezetünk, egyháznak megsemmisítésére? Az a szellem nem hal meg soha; azt elnyomni lehet, de megölni nem. Hiszen ha ez lehetséges volna, az emberiség sok évezredes küzdelmeinek sikerült volna már a földet e szellemtől szabaddá és boldoggá tenni. De mert nem így van: erkölcsi kényszerűség, hogy meghasonlások legyenek. Így tehát a történet tanúsága szerint is a Trefortok, Csákyak, Wekerlek és Wlassichok után bizonynyal eljő — akkor, a mikor — a Zichy Nándorok. Eszterházy Miklósok, Molnár apátok kora. Bizony akkor az állami iskolákból mi hamar kipusztulnak a reform. tanítók. A mi nem csak a mi tanító testületünkre lesz eléggé nem mérlegelhető csapás, hanem magára az egyház egyetemére is. Bizony akkor a már megkötött, s még megkötendő — minden irányban magyarázható szerződések mellett — hej sok államosított ref. iskola fog a catholicus jellegű állam kezébe megmaradni.

Mit nem adtak volna ily szerződésekért a XVII. és XVIII. század kormányai?

Ezek tehát azok a „feltételek, jogok és előnyök”, melyeknek el nem fogadását némelyek károsnak tartják az egyházra; ezek azok „a tisztességes feltételek, melyek mellett szükséges az állammal kiegyezni”.

O tempora, o mores!

(Folyt. köv.)

Padrah Sándor,
kir. közjegyző s egyházkerületi képviselő.

KÖZÉLETÜNK.

A temesvári sérelem és a katolikus sajtó.

Tisztán csak akkor látunk s elfogulatlanul csak úgy ítélnünk, ha midőn jogainkat védelemmezzük a másik felet is kihallgatjuk s érveivel megismerkedünk. E célból egész terjedelmében közöljük a „*Magyar Allam*” azon vezércikkét, melyben február 4. számában a temesvári sérelemmel foglalkozik. Olvassák át lapunk barátai higgadt figyelemmel. Így irnak mi felőlünk a mi róm. katolikus atyánkfiai rendszerent. S ez a cikk is egyik hiteles barometere a mai villamossággal telített levegőnek!

„Budapest, február 3. *Egy sérelemlről*. Az apró-cseprő német fejedelemségek serenissimusairól sok jó és rossz élcezt faragtak. A jobbak egyike, hogy a serenissimus a füzes partján a levegőben rajzó szunyogokat

nem ismervén, kérdé a szárnysegédét, mik azok? Szunyogok, fenség, volt a válasz. Ah tudom már, szól a fejedelem, — ezek azok az állatok, a miket elefántta szoktak felfujni. Egy ilyen szunyogot elefántta felfujó protestáns prédikátortól neveződik el a legeslegujabb protestáns sérelem, melyet frissességében csak a vasárnap reggelre elkészült péksütemény mulhat fölül, nem csak az időre nézve, de abban is, hogy a Szaboleska Mihály temesvári prédikátor vallási sérelme meglehetősen sületlen.

Halljuk az esetet. A mult őszzsel Erzsébet királyné emlékéit ülte a temesvári állami tanítóképző. Az igazgató a tanító-testülettel megállapodott abban, hogy az összes növendékekkel elmennek a kath. templomba s onnan visszatérve, az iskolában megtartják az elrendelt ünnepet. Szaboleska Mihály az intézet református hitoktatója az előző délután vette ezt hírül, de annál nagyobb borzadt. Kényszerítik a protestáns tanulókat, hogy részt vegyenek a kath. istentiszteleten. Ez szörnyű. Basta, Karaffa és a nagyfejű Heister óta nem történt ily rettenetesség. Első dolga volt, hogy letiltsa növendékeit, második, hogy rárontson az igazgatóra, a ki viszont ember levén, Szaboleska uramnak kóstszerű ki-rohanására, nemcsak szóval élesen felelt, de még írásban is megdorgálta. Szaboleska feljelentette az esetet, a miniszter vizsgálatot rendelt, melynek végén Sebesztha Károly, a néhai felhivatalosnak a Nemzetnek volt pedagógiai szakmunkatársa, jelenben Temes megye királyi tanfelügyelője a miniszter elhatározásaképpen tudatta, hogy Szaboleska is s az ő provokációjára az igazgató is, szóval mindaketten vétettek az intézet belső békesége ellen. Az igazgató bár ember, de okos ember lévén, belátta fellobbanásának helytelen voltát, Szaboleska Mihály azonban nyílt levelet intéz a kultuszminiszterhez és a már megtörtént döntést — a reá nézve lehető legkedvezőbb döntést — semmibe véve, új ítéletet követel a minisztertől.

Ha káröröm lakoznék szívünkben, keresve is alig találnánk mulatságosabb színjátékot ennél a kósta és a miniszter közt színrekerülő háborúnál, de komolyan kell vennünk a dolgot nekünk is, mert, a mit Szaboleska Mihály tiszteletes ur a hecckósta (ad normam hecckáplán) a fórumra cipel, régóta motoszka egy némely protestáns koponyákban. Szerintük sérelem az, hogy a hivatalos istentiszteleteket, milyen Erzsébet királyné halálának emléke — csak a katolikusoknál tartják s az állami hivatalok fejei csak a katolikus templomba mennek el. Igaz, hogy pl. Temesvárott ugyancsak sok dolguk akadna a tisztelt hatóságoknak, ha minden ilyen hivatalos napon végig hallgatnának egy nagy misét a katedrálisban, a másodikat a görög katolikusoknál, a harmadikat a görög keletiekénél, a negyedik prédikációt a kálvinistáknál, az ötödiket a lutheránusoknál, a hatodikat a neolog, a hetediket az orthodox zsidóknál. Erre azonban a protestáns sérelemgyárban nem gondolnak, nekik sérelem kell, azért felfujják elefántta a szunyogot és igazolásra hívják fel a kultuszminisztert, a kinek kedves egészségére kívánjuk ezen és a hasonló mondva csinált sérelmeket.

Amerikában van a legnagyobb csillag-vizsgáló a Link-féle obszervatórium. Annak a mészrelátójában a lencsének átmérője majd egy méter. De azt hisszük, ha ezen át nézik is a temesvári esetet, akkor sem láthatnak egyebet egy minden áron fickándozni akaró prédikátor okvetlenkedésénél. Mit csinál a miniszter az őt felelősségre vonó lelkipásztorral, majd meglátjuk, egyenlőre mi csak tiltakozunk az ellen, hogy ily fajta

dolgokból a kath. egyház ellen kovácsoljanak sérelmet. A kath. egyház soha sem aspirál arra, hogy a protestáns urak elmenjenek az ünnepies istentiszteletekre. A hatóságokat hívják meg és nem a személyeket. A kinek nem tetszik, ne menjen el a kath. templomba, vagy, ha elmegy, ne csináljon kázust a maga cselekedetéből.

És ha a protestánsoknak ez nem tetszik, ám rendezzenek ők is istentiszteleteket, hívják meg azokra a hatóságokat — s a hatóságok, ha úgy tetszik, menjenek el oda is, vagy képviseltesék magukat. De ne emeljenek ilyen címen vádat a kath. egyház ellen, mely részét csak a tradicionál fogva hívja meg a hatóságokat, de ha nemcsak azért hívná is, semmi esetre sem hívja azért, hogy a felekezetek fölött e címen felsőbb-ségét akarja érvényesíteni. Mert ha csak ilyenekben nyilatkozik meg az államnak a kath. egyházhoz való azon történelmi kapcsolata, melyet az autonómiánál a kultuszminiszter ur oly fennhangon emlegetett, akkor tisztelettel lemondunk arról, hogy az állami hatóságok néha napján lealázzák magukat a kath. templomba. Főleg ha még az így igazán külsőségnek nevezhető templomlátogatással a Szaboleska és társai protestáns sérelmeket gyártó céget is reánk uszítják.

A kultuszminiszter urat mindazonáltal nem tudjuk sajnálni. Ugy kell neki, miért forgatta a vitorlákat oly furcsán az erdélyi püspöki cím dolgában. Az abban a kérdésben megesett nagy forgódása jogosítja fel a temesvári hecckóstát (vicem pro vice) hogy az ország színe elé idézze a vallásügyek miniszterét. Majd meglátjuk hány zsákkal telik a bátorságból. Lesz-e ereje, hogy egyszer kimondott ítélete mellett megmaradjon.

A protestánsok vezető politikusai azonban jól tennék, ha a felekezetüknek bőrükbe nem férő elemeivel megértetnék, hogy a vallási sérelmeknek erős fegyverét, melynek a protestánsok jogaikat köszönheték — nem szabad ily lappaliákban elkoptatni. Csakhogy alig lehet hinni, hogy a zsidósajtó szellemi vezérlete alá került prédikátorok előtt a saját felekezetük vezetőinek tekintélye volna. Majd meglátjuk hogyan tudják érvényre juttatni az állami és a protestáns tekintélyt.

* * *

Erre a cikkekre, mint szintén az egész ügyre, kevés szavunk van. A napi lapokból; úgy gondoljuk, kiki ismeri a temesvári állami tanítóképző-intézet igazgatójának azt az eljárását, hogy ez a derék (!) férfiú a református növendékeket misehallgatásra akarta kényszeríteni s, mikor *Szaboleska Mihály* ez ellen igen helyesen tiltakozott, ez az ur vele először temesvári dialektusban gorombáskodott s aztán a ministert úgy informálta, hogy ez *Szaboleskát* mindenképpen korrekt, sőt előzékeny, konciliáns eljárásáért megróttá. Nohát ez már mégis csak bosszantó s felháborodva kérdezzük; van-e hát Magyarországon felekezetieskedésen felül álló pártatlan igazság s ismeri-e a magyar kormány azokat a határokat, melyeken túl valamenyire jogosult a protestáns önérték feljajdulása is!? Mert a *Szaboleskán* elkövetett sérelem az egész református, sőt az egész protestáns egyház sérelme s, ha a kultuszminiszter alantas közegeiben senki sincs, a ki az ilyen kérdésekben distingválni tudna, akkor ez ismét csak arra mutat, hogy ott esupa merő pápista minden s éppen azért míg ez így lesz, még a reményről is le kell mondanunk, hogy onnan elégtételt kapjunk. Persze! a katolikus sajtó szunyogszűrésnek kvalifikálja az egész sérelmet s nem pirul a nemzet büszkeségét „hecckóstának“

titulálgatni csak azért, mert volt bátorsága a dorgatoriumba bele nem nyugodni s az ügyet a nagy közönség pártatlan ítélte alá borsátani. Szunyogszűrés! No igen értjük jó urak! Hanem az nem szunyogszűrés ugyebár, mikor önök a Kölesei-féle hymnust nem engedik templomaikban énekeltetni csak azért, mert, mint mondják, abban a múlt és jövő megbünhődéséről van szó, mi ellenkezik a katolikus egyház dogmatikai felfogásával! Hát azt nem tudnák, hogy a miseáldozat meg a mi dogmatikai felfogásunkkal ellenkezik, még pedig annyira, hogy a szomorú időkben elődeink inkább a szőlőkben és mezőkön bujdokoltak, semhogy a misére engedték volna magokat hajtatni? Bizony . . . bizony szomorú jele ez a mai időknek is s újabb bizonyosága annak, hogy Magyarországon a katholicismusnak minden szabad; de nekünk protestánsoknak még a jajkiáltásunk is bűn, mely megtorlás nélkül nem maradhat. Várjuk a jobban informált minster igazságszolgáltatását, kihez *Szabolcska* felebbezett; és ha nem kapjuk meg, akkor lépjen közbe a konvent s követelje azt, a mit *Szabolcska* „alázatos tisztelettel” kér. Ma már tisztában lehet mindenki a felől, hogy hiába minden loyálitás és békükenység; ha oda nyújtjuk a kisujjunkt, követelik az egész karunkat. Egykor Magyarországon a protestantismust csak őseink szilárd állása menthette meg s ha alkudoztak volna, mi nálunk a protestantismusnak irmagja sem volna. Azt kell látnunk s nap-nap után ezerféle alakban tapasztalunk, hogy újra ez átkos emlékű időket éljük. A védekezésben tanuljunk őseinktől. Szerk.

Egy újabb kérdés a zsidó-gyermek megkeresztelése tárgyában.

Figyelemmel olvastam a zsidó-gyermek megkeresztelése tárgyában a múlt hetekben, e lapokban közölt véleményeket. És mivel éppen az elmúlt napokban nálunk egy ide vonatkozó eléggé érdekes és ritka eset adta elő magát, nem hallgathatom el azt s már csupa curiosum gyanánt is kívánom elmondani s egyben kérem is e tekintetben mások véleményét és tanácsát.

Az eset a következő: Egy itteni illetőségű izraelita leánynak Budapesten törvénytelen fiugyermeke született, ki a lencházba került, miután már előzőleg körülmetéltetett s az izraelita anyakönyvbe bevezettetett. A lencházból aztán tartásra kiadatott egy pestvidéki róm. kath. családhoz, a ki saját vallásában nevelte. Innen a község hazahozatta s a helybeli ref. tanító fogadta magához ingyen, nevelésre az immár 9. évben járó fiú. Az anya holléte ismeretlen, eltűnt tán meg is halt. A fiu semmit sem akar tudni izraelita voltáról, anyját nem is ismerte s most igen jól érzi magát a ref. iskolában. Viszont az új nevelő apa is szereti az értelmes fiút s nagyon óhajtáná, ha nemcsak *nevelhetné* de valóban is *tehetné* reformátussá.

Az e lapokban közölt esetet tehát ez felülhadjá annyiban, hogy itt egy árva — lenec-gyermekről van szó, kinek vallásáról az eltűnt anya nem intézkedhetik és már az izraelita vallásban bevétellett. — Vajjon nem lehetne-e valamiként módjat ejteni, hogy 18 éves kora előtt is megkereszteltesék ez árva hánytvert fiú?

Az én egyéni véleményem ez: Minthogy az anya eltűnt, a ki eddig sem akart tudni gyermekéről s valószínűleg ezután sem fog törődni vele; — továbbá nincsen semmi rokonsága; — minthogy a helybeli elég nagy számban levő zsidóság sem követeli magának a gyermeket, sem tartásáról, sem neveléséről gondoskodni

nem hajlandó; — minthogy a felfogadó ref. tanító csakis ref. vallásban nevelheti; — minthogy végül az 1868. évi LIII. t.-c. 18. §-a is, — mely az 1895. évi XLII. t.-c. 2. §-a alapján immár az izraelitákra is vonatkozik — azt mondja, hogy „*lelencek s általában oly gyermekek, kiknek szülője nem tudatik, annak vallását követik, a ki őket felfogadta*”: ugy hiszem, hogy e gyermek megkeresztelésének nincs akadály, ha szinte már bevétellett is az izraelita vallásban. Csak még az lehetne újabb kérdés tárgya, hogy *már most is* megkeresztelhető-e, vagy várni kelljen a keresztelés a konfirmáció idejéig? A mielőbbi megkeresztelést ajánlja az a körülmény, hogy csakis az esetben lenne hajlandó a ref. tanító tényleg és törvényes formák között a gyermeket örökbe fogadni és mert keresztelés nélkül a gyermek sem fogná magát egész otthonosnak érezni egyházunkban.

Mi tehát a teendő?*

Peér, 1902. január 23.

Csák Aladár,
ev. ref. lelkész.

IRODALOM.

„*Bibliai képek*”, rövid s népszerű bibliamagyarítások, írta Sz. Kiss Károly. Ára 5 korona. Spitzer Sandor könyvnyomdájában Komárom, 1901. (Kapható a szerző nagy-igmándi ev. ref. lelkésznel, Nagy-Igmánd, Komárom-megy.)

(Folytatás)

E beszéd nyelvezetét általában jónak mondtam és valóban jó is, csak nem elég szigorú. Szigorúságunk

* Az, hogy a gyermek azonnal megkeresztelendő. Itt egészen más eset forog fent, mint a minő a t.-kúrti vagy t.-sasi volt. Cikkirő egészen helyesen hivatkozik az 1868. év LIII. t.-c. 18. §-ra. A gyermekek vallásáról szóló 1894. évi XXXII. t.-c. 8. §-a így szól: „Az 1868. LIII. t.-c. 13., 14., 15. és 18. §-ainak rendelkezései a törvényesen elismert vallást követőkre is kiterjesztve, hatályokban fenttartatnak”. A 18. §. meg tényleg úgy hangzik, a hogy cikkirő idézi azzal a kiegészítéssel, hogy „Ha lencházba adattak s az intézet valamely vallásfelekezeté, azon felekezet valóságban neveltetnek. Ha az ezen szakaszban említett esetek egyike sem fordult elő, az ily lelencek azon vallásban neveltetnek, mely a találás helyén többségben van”. Ennek a szóban forgó gyermeknek tehát már a lencházba átadásakor eldőlt a sorsa, már akkor meg kellett volna kereszteltetnie. (Utánna is kell nézni, hogy vajjon a megkereszteltetés tényleg nem történt-e meg? Mert kétszer semmi szín alatt nem keresztelünk). Hogy aztán melyik *keresztény* felekezethez tartozzék, ez attól függ, hogy az a lencház, a melyben neveltetett, milyen jellegű? Ha katolikus jellegű; vagy ha a fiura az 1868. LIII. t.-c. 18. §-ának az utolsó pontja alkalmazandó s ez az alkalmazás p. o. a róm. kath. egyház jogigényét juttatja érvényre: akkor, miután a fiu már 9 éves, megmarad róm. kath. vallásának, még akkor is, ha *most* a ref. tanító fogadta magához. Mert a gyermekek az 1894. évi XXXII. t.-c. 5. §-a értelmében *csak addig, míg 7. életévüket be nem töltötték*, követik az atyának a vallását még akkor is, ha kir. leirattal törvényesítették. Magasabb életkorukban már nem. A miből szerentem az következik, hogy 9 éves korában már az ilyen lencházban növekedett gyermek sem változtathatja meg a vallását, annyival kevésbé pedig, mert mint cikkirő jelzi, ez a szóban forgó gyermek a lencházból való kikertülése után is egy róm. kath. családnál a róm. kath. vallásban neveltetett. Marad tehát ez esetben róm. katolikusnak. Ez így van kétségtelenül. De ismétlem: ez csak felekezeti jellegére van így; de a tekintetben, hogy keresztény legyen-e, vagy zsidó, — kétség a törvény alapján nem foroghat fent. — Ha nem volt megkeresztelve annak idején, — ez mulasztás s meg kell most keresztelni. Itt már nekem hittani aggályaim sincsenek, mert a *gyermeknek nincs se apja se anyja* s tényleg eddig is mindig a keresztény vallásban neveltetett *a törvény értelmében*. A most foganatosítandó kereszteléssel tehát, csak egy mulasztást korrigálunk meg s mert az ilyen gyermekek vallásos neveltetéséről valakinek mégis csak gondoskodni kell, a törvény előtt készséggel meghajlunk. Szerk.

e részben azt kívánja, hogy a templomi szószékben mindenféle szálló igének és divatos szólalnak helyet ne adjunk. Ha p. o. ilyet mondunk: „Ki tudhatja azt előre, melyik leányból mi lesz asszony fővel,” a népszerű szólamódnak és bizonyos élénkségnek talán hasznára és kedvére cselekedhetünk, de az ékesszóllás művészetének éppen nem. Est modus in rebus. Az apostol pedig erre int: *a tudományban épséget és méltóságot mutass!* Beszédeink nyelvezetében szabad, sőt szükség valami csekély hanyagságot megengedni, de csak azért, hogy ránk ne fogják, miszerint a kidolgozás pontos munkájára — miként a jó Isokratesnek egyik beszédét meggyanusították — mi is 10 esztendő fordítottunk.

III. sz. a. „A Barbárok“ (Csel. 28. 1—6. v. alapján.) Az alapigében foglalt történetet művészi rövidséggel, tömör megkapó vonásokban vezeti be. Pál és társai mint hajótöröttek Melitta szigetére vettek tél idején. A szigetet barbárok lakják, kiktől jót várni alig lehet. És a műveletlen lakosok bántalom helyett barátságval fogadják a jövevényeket, tüzet gerjesztenek és fölmengetik az átázott és átfázott utasokat. A barbárok váratlan és meglepő magatartását elég megkapóan rajzolja szerző. Megmagyarázza hallgatóinak, hogy a szeretet parancsa, bár főképpen a keresztyéneket kötelezi testvéries magatartásra: voltaképpen nem kizárólagos keresztyén erény, mert a teremtő által beoltatott minden emberi szívbe. Közönséges felfogás szerint a szeretet a pogány lelkében csak egy szikra, egy kis csillag, míg a keresztyénben fénylő nap. De a tapasztalat fájdalom gyakran megdönti ezt a felfogást, és pedig a pogány javára és a keresztyén kisebbségére. Vaonak ugyanis esetek, hogy a keresztyén hideg marad szenvedő testvérei sorsa iránt, míg a névleg pogány *nem csekély emberséget* és emberbaráti érzületet tanusít. Ezt az igazságot világosan tolmácsolja, de nem elég fulánkosan. Rá kellene mutatni, hogy az ily esetek nem vaktában előforduló esetek, de egyenesen a gondviselés akaratának szolgáló alkalmak, *hogy a pogányok szegyenítsék meg a híres keresztyéneket, a nevökben bizakodó kevélykedő üres lelkeket*, és a szegény barbárok tanítsák *emberséges magatartásra* a barbárt lenéző *görög és római műveltséget*. Miután föltárta a barbárok *érezületét*, fölmutatja azok *gondolkodását* is. Elmondja, hogy, midőn Pált a mérges kígyó váratlan halállal fenyegette: a szigetlakók őt gonosztevőnek gyaníták; csodálatos szabadulása láttára pedig istennek gondolták. Találó színekben mutatja föl, hogy az ember érdemét külső szerencséje szerint itélni meg és a szerencse fiát igaz embernek vélni, a szerencsétlent gonosz jelleműnek itélni pogányos gondolkodás, mely Isten utait nem tudja számításba venni. De itt ismét elmulasztja kijelenteni, hogy ez a pogányos fölfogás *ma is uralkodik* és pedig a keresztyének között is, mert a szerencsést, a gazdagot ma is úgy tekintjük mint *érdemest*, mint a szerencse méltó birtokosát, ki a szerencsét erényeivel hódította meg, viszont a szenvedőt, a csekély szerencséjűt, mint érdemtelen. Ily értelemben hát pogány gondolkodás hódít sorainkban. Elmondja, hogy Pál az Istennek neveztetést visszautasítja, mint őt nem illetőt, magát embernek vallván, istennek adván meg a dicsőséget. De azt feleli hangsúlyozni, hogy *ma bizony nem így történik*, hogy a szerencse fiait elég serények magoknak vindikálni az érdemet, sőt az együgyűek hódolatát is. És bizony a könnyűszerrel megvakitható tömegek által gerjesztett tömjénezést örömeit elfogadják, a hódolat illatárját ha-

landó orrukba elég örömeit, és elég együgyű göggel beszivogatják. A tanításnak hathatós eszköze nem csak a párhuzam, nem csak a hasonlat, de a jól föltárt ellentét is. Ha már Pál apostolról beszélünk, legkevésbé lehet helyén a félbátorság. Háladatos lett volna a sziget régi nevének, (a „Melitta“ szónak) jelentését röviden megadni, a mai nevét fölemlíteni, fekvését, éghajlatát népszerűen leírni. Az ilyen hely- és név-magyarázatok, az események színhelyeinek tömör népszerű topografiája a mi földművelő, a földet nagyon is kedvelő, a természet szépségeire nagyon is fogékony hallgatóink figyelmét igazán megragadja, üdvösen foglalkoztatja. Ha maga a szintér árnyékba sülyed, bármily eleven volna is az események rajza, a hatás nem áll kívánt arányban a végzett munkával.

Különben ha minden szónok olyan buzgalommal és hivatottsággal prédikálna mint Sz. Kíss Károly: bizonyára újra megtelnének a templomok, buzgó figyelmes hallgatósággal és a templom falakhoz letámasztott műszerek újra jejentének, hogy benn az Ur házában sokan vannak, sokan imádkoznak. A. IV. a. „A föld porából, élő lélek“ (I. Móz. 2. r. 7. v. alapján) Az ember teremtésének története felett elmélkedik. Az ember alkottatása és a többi lények teremtése között nagy különbséget lát. A többi lények semmiből „légyen“ szóval teremtettek. Az embert saját kezeivel formálta Isten saját lelkét adta beléje és ezzel megkülönböztette őt a többi lényektől. Ez a megkülönböztetés, mely az ember alkottatásában nyilvánult, és e megkülönböztetésnek tudata bizonyossá teszi az embert *első sorban* arról, hogy az emberre *több gondja van istennek, mint más teremtményeire*; másodszor arról, hogy *többet is kíván tőlünk mint más teremtményeitől*. Tömör velős nyelven fejt ki az embernek magasabb eredetét, és magasabb rendeltetését. Szinte mintaszerű szép egybehasonlítás p. o. ez:

„Hogy az állat ragadozó, kegyetlen, irigy: azon nem csodálkozhatunk, hisz azt az *Isten semmiből teremtette és semmi*. De, ha az ember ragadozó, kegyetlen, irigy: hát hol van akkor belőle az Isten lelke? Nincs az ilyenben, nincs Isten lelke, ez nem ember, csak állat. (L. I. 19—20.) Az „V“ a. áll Tertullus prókátor (Csel. 24. r. 1—9. v. alapján) Találó exordiumban vezeti be a szentigékben elbeszélte történetet: Pál bevádoltatását, Felix bírói széke elé állíttatását. Élénk előadásban ismerteti a vádat, a vádlókat és a vád fő fő képviselőjét Tertullus prókátort, kár azonban, hogy ezt néha néha fiskálisnak is címezi. A nép ismer ugyan iiskálist is, de a szószéknek nem szükséges ismernie, elég ha már a prókátor nevezetnek helyet ad. E beszéd dicséretes elevenséggel, érdekes módon vezeti be a tárgyalást, és ott elég mozgási tért enged mind a vádnak, mind a vádlók személyének, csak az a kár, hogy magának a vádlottnak nem juttat elég tért és időt, noha éppen a vádlottat szeretnők az események főhordozójául és kimagasló alakjául látni. E helyett azonban a vádlott sorsára, sőt a mi rosszabb a hallgatóság képzelő erejének és jóakarátának pártfogására hagyatják. Jól rajzolja a fejdelmi bíró kapzsiságát, pénzsomját, de nem mutat rá *pénz ő felségére*, a pénz veszélyes uralmára és ez uralom szolgálatában a mi korunkra és azokra, kiknek ma is — miként ott a nagyságos római itélő mesternek — evés közben jön meg az étvágyuk. Szóval jól és elég tüzzel hevíti az ércet, de mikor tüzes — nem meri ütöni, nem meri megkalapálni, hanem — sajnos . . . porba ejti az izzó ércetömeget. Nem mer szemébe nézni a maga Catilinájának. Félbátorsággal nem

titulálatni csak azért, mert volt bátorsága a dorogatoriumba bele nem nyugodni s az ügyet a nagy közönség pártatlan ítélete alá bocsátani. Szunyogszűrés! No igen értjük jó urak! Hanem az nem szunyogszűrés ugyebár, mikor önök a Kölesei-féle hymnust nem engedik templomaikban énekeltetni csak azért, mert, mint mondják, abban a mult és jövő megbűnhődéséről van szó, mi ellenkezik a katolikus egyház dogmatikai felfogásával! Hát azt nem tudnak, hogy a miseáldozat meg a mi dogmatikai felfogásunkkal ellenkezik, még pedig annyira, hogy a szomorú időkben elődeink inkább a szőlőkben és mezőkön bujdokoltak, semhogy a misére engedték volna magokat hajtatni? Bizony . . . bizony szomorú jele ez a mai időknek is s újabb bizonyossága annak, hogy Magyarországon a katholicismusként minden szabad; de nekünk protestánsoknak még a jalkiáltásunk is bűn, mely megtorlás nélkül nem maradhat. Várjuk a jobban informált minster igazságszolgáltatását, kihez *Szabolcska* felebbezett; és ha nem kapjuk meg, akkor lépjen közbe a konvent s követelje azt, a mit *Szabolcska* „alázatos tisztelettel“ kér. Ma már tisztában lehet mindenki a felől, hogy hiába minden loyálitás és békülékenység; ha oda nyújtjuk a kisujjunkt, követelik az egész karunkat. Egykor Magyarországon a protestántismust csak őseink szilárd állása menthette meg s ha alkudoztak volna, mi nálunk a protestántismusként irmagja sem volna. Azt kell látnunk s nap-nap után ezerféle alakban tapasztalunk, hogy újra ez átkos emlékü időköt éljük. A védekezésben tanuljunk őseinktől. Szerk.

Egy újabb kérdés a zsidó-gyermek megkeresztelése tárgyában.

Figyelemmel olvastam a zsidó-gyermek megkeresztelése tárgyában a mult hetekben, e lapokban közölt véleményeket. És mivel éppen az elmúlt napokban nálunk egy ide vonatkozó eléggé érdekes és ritka eset adta elő magát, nem hallgathatom el azt s már csupa curiosum gyanánt is kívánom elmondani s egyben kérem is e tekintetben mások véleményét és tanácsát.

Az eset a következő: Egy itteni illetőségű izraelita leánynak Budapesten törvénytelen fiugyermek született, ki a lelencházba került, miután már előzőleg körülmetéltetett s az izraelita anyakönyvbe bevezettetett. A lelencházból aztán tartásra kiadatott egy pestvidéki róm. kath. családhoz, a ki saját vallásában nevelte. Innen a község hazahozatta s a helybeli ref. tanító fogadta magához ingyen, nevelésre az immár 9. évben járó fiut. Az anya holléte ismeretlen, eltűnt tán meg is halt. A fiu semmit sem akar tudni izraelita voltáról, anyját nem is ismerte s most igen jól érzi magát a ref. iskolában. Viszont az új nevelő apa is szereti az értelmes fiut s nagyon óhajtáná, ha nemcsak *nevelhetné* de valóban is *tehetné* reformátussá.

Az e lapokban közzétett esetet tehát ez felülhadjá annyiban, hogy itt egy árva — lelencház-gyermekről van szó, kinek vallásáról az eltűnt anya nem intézkedhetik és már az izraelita vallásban bevétel. — Vajjon nem lehetne-e valamiként módjat ejteni, hogy 18 éves kora előtt is megkereszteltesék ez árva hányvtelt fiu?

Az én egyéni véleményem ez: Minthogy az anya eltűnt, a ki eddig sem akart tudni gyermekéről s valószínűleg ezután sem fog törődni vele; — továbbá nincsen semmi rokonsága; — minthogy a helybeli elég nagy számban levő zsidóság sem követeli magának a gyermeket, sem tartásáról, sem neveléséről gondoskodni

nem hajlandó; — minthogy a felfogadó ref. tanító csakis ref. vallásban nevelheti; — minthogy végül az 1868. évi LIII. t.-c. 18. §-a is, — mely az 1895. évi XLII. t.-c. 2. §-a alapján immár az izraelitákra is vonatkozik — azt mondja, hogy „lelencek s általában *oly gyermekek, kiknek szülője nem tudatik*, annak vallását követik, a ki őket felfogadta“: ugy hiszem, hogy e gyermek megkeresztelésének nincs akadály, ha szinte már bevétel is az izraelita vallásba. Csak még az lehetne újabb kérdés tárgya, hogy *már most is megkeresztelhető-e*, vagy várni kelljen a keresztelésre a konfirmáció idejéig? A mielőbbi megkeresztelést ajánlja az a körülmény, hogy csakis az esetben lenne hajlandó a ref. tanító tényleg és törvényes formák között a gyermeket örökbe fogadni és mert keresztelés nélkül a gyermek sem fogná magát egész otthonosnak érezni egyházunkban.

Mi tehát a teendő?*

Peér, 1902. január 23.

Csák Aladár,
ev. ref. lelkész.

IRODALOM.

„*Bibliai képek*“, rövid s népszerű bibliamagyarázatok, írta Sz. Kiss Károly. Ára 5 korona. Spitzer Sandor könyvnyomdájában Komárom, 1901. (Kapható a szerző nagy-igmándi ev. ref. lelkésznel, Nagy-Igmánd, Komárom-megye.)

(Folytatás)

E beszéd nyelvezetét általában jónak mondtam és valóban jó is, csak nem elég szigorú. Szigorúságunk

* Az, hogy a gyermek azonnal megkeresztelendő. Itt egészen más eset forog fent, mint a minő a t.-kürti vagy t.-sasi volt. Cikkirő egészen helyesen hivatkozik az 1868. év LIII. t.-c. 18. §-ra. A gyermekek vallásáról szóló 1894. évi XXXII. t.-c. 8. §-a így szól: „Az 1868. LIII. t.-c. 13., 14., 15. és 18. §-ainak rendelkezései a törvényesen elismert vallást követőkre is kiterjesztve, hatályokban fenttartanak“. A 18. §. meg tényleg úgy hangzik, a hogy cikkirő idézi azzal a kiegészítéssel, hogy „Ha lelencházba adattak s az intézet valamely vallásfelekezeté, azon felekezet vallásában neveltetnek. Ha az ezen szakaszban említett esetek egyike sem fordult elő, az ily lelencek azon vallásban neveltetnek, mely a találás helyén többségben van“. Ennek a szóban forgó gyermeknek tehát már a lelencházba átadásakor elől a sorsa, már akkor meg kellett volna kereszteltetnie. (Utánna is kell nézni, hogy vajjon a megkereszteltes tényleg nem történt-e meg? Mert kétszer semmi szín alatt nem keresztelünk). Hogy aztán melyik *keresztvény* felekezethez tartozzék, ez attól függ, hogy az a lelencház, a melyben neveltetett, milyen jellegű? Ha katolikus jellegű; vagy ha a fiura az 1868. LIII. t.-c. 18. §-ának az utolsó pontja alkalmazandó s ez az alkalmazás p. o. a róm. kath. egyház jogigényét juttatja érvényre: akkor, miután a fiu már 9 éves, megmarad róm. kath. vallásának, még akkor is, ha *most* a ref. tanító fogadta magához. Mert a gyermekek az 1894. évi XXXII. t.-c. 5. §-a értelmében *csak addig, míg 7. életévüket be nem töltötték*, követik az atyának a vallását még akkor is, ha kir. leirattal törvényesítették. Magasabb életkorukban már nem. A miből szeréntem az következik, hogy 9 éves korában már az ilyen lelencházban növekedett gyermek sem változtathatja meg a vallását, annyival kevésbé pedig, mint mint cikkirő jelzi, ez a szóban forgó gyermek a lelencházból való kikerülése után is egy róm. kath. családnál a róm. kath. vallásban neveltetett. Marad tehát ez esetben róm. katolikusnak. Ez így van kétségtelenül. De ismétlem: ez csak felekezeti jellegére van így; de a tekintetben, hogy keresztvény legyen-e, vagy zsidó, — kétség a törvény alapján nem foroghat fent. — Ha nem volt megkeresztelve annak idején, — ez mulasztás s meg kell most keresztelni. Itt már nekem hittani aggályaim sincsenek, mert a *gyermeknek nincs se apja se anyja* s tényleg eddig is mindig a keresztvény vallásban nevelteteti *a törvény értelmében*. A most foganatosítandó kereszteléssel tehát, csak egy mulasztást korrigálunk meg s mert az ilyen gyermekek vallásos neveléséről valakinek mégis csak gondoskodni kell, a törvény előtt készséggel meghajlunk. Szerk.

e részben azt kívánja, hogy a templomi szószekben mindenféle szálló igének és divatos szólamnak helyet ne adjunk. Ha p. o. ilyet mondunk: „Ki tudhatja azt előre, melyik leányból mi lesz asszony fővel,“ a népszerű szállásúdnak és bizonyos élénkségnek talán hasznára és kedvére cselekedhetünk, de az ékesszólás művészetének éppen nem. Est modus in rebus. Az apostol pedig erre int: *a tudományban épséget és méltóságot mutass!* Beszédeink nyelvezetében szabad, sőt szükség valami csekély hanyagságot megengedni, de csak azért, hogy ránk ne fogják, miszerint a kidolgozás pontos munkájára — miként a jó Isokratesnek egyik beszédét meggyanusították — mi is 10 esztendőt fordítottunk.

III. sz. a. „*A Barbárok*“ (Csel. 28. 1—6. v. alapján.) Az alapigében foglalt történetet művészi rövidséggel, tömör megkapó vonásokban vezeti be. Pál és társai mint hajótöröttek Melitta szigetére vettetnek tél idején. A szigetet barbárok lakják, kiktől jót várni alig lehet. És a műveletlen lakosok bántalom helyett barátsággal fogadják a jövevényeket, tüzet gerjesztenek és fölmengetik az átázott és átfázott utasokat. A barbárok váratlan és meglepő magatartását elég megkapóan rajzolja szerző. Megmagyarázza hallgatóinak, hogy a szeretet parancsa, bár főképpen a keresztyéneket kötelezi testvéries magatartásra: voltaképpen nem kizárólagos keresztyén erény, mert a teremtő által beoltatott minden emberi szívbe. Közönséges felfogás szerint a szeretet a pogány lelkében csak egy szikra, egy kis csillag, míg a keresztyénben fénylő nap. De a tapasztalat fájdalom gyakran megdönti ezt a fölfogást, és pedig a pogány javára és a keresztyén kisebbségére. Vaanok ugyanis esetek, hogy a keresztyén hideg marad szenvedő testvérei sorsa iránt, míg a névleg pogány *nem csekély emberséget* és emberbaráti érzületet tanusít. Ezt az igazságot világosan tolmácsolja, de nem elég fulánkosan. Rá kellene mutatni, hogy az ily esetek nem vaktában előforduló esetek, de egyenesen a gondvilág akaratának szolgáló alkalmak, *hogy a pogányok szegyenítsék meg a híres keresztyéneket, a nevőkben bizakodó kevélykedő üres lelkeket*, és a szegény barbárok tanítsák *emberséges magatartásra* a barbárt lenéző *görög és római műveltséget*. Miután föltárta a barbárok *érezületét*, fölmutatja azok *gondolkodását* is. Elmondja, hogy midőn Pált a mérges kigyó váratlan halállal fenyegette: a szigetlakók őt gonosztevőnek gyaníták; csodálatos szabadulása láttára pedig istennek gondolták. Találó színekben mutatja föl, hogy az ember érdemét külső szerencséje szerint itélni meg és a szerencse fiát igaz embernek vélni, a szerencsétlent gonosz jelleműnek itélni pogányos gondolkodás, mely Isten utait nem tudja számításba venni. De itt ismét elmulasztja kijelenteni, hogy ez a pogányos fölfogás *ma is uralkodik* és pedig a keresztyének között is, mert a szerencsést, a gazdagot ma is úgy tekintjük mint *érdemest*, mint a szerencse méltó birtokosát, ki a szerencsét erényeivel hódította meg, viszont a szenvedőt, a csekély szerencséjűt, mint érdemtelen. Ily értelemben hát pogány gondolkodás hódít sorainkban. Elmondja, hogy Pál az Istennek nevezetést visszautasítja, mint őt nem illetőt, magát embernek vallván, istennek adván meg a dicsőséget. De azt feleli hangsúlyozni, hogy *ma bizony nem így történik*, hogy a szerencse fiait elég serények magoknak vindikálni az érdemet, sőt az együgyűek hódolatát is. És bizony a könnyűszerrel megvakitható tömegek által gerjesztett tömjénezést örömeit elfogadják, a hódolat illatárját ha-

landó orrukba elég örömeit, és elég együgyű göggel beszívogatják. A tanításnak hathatós eszköze nem csak a párhuzam, nem csak a hasonlat, de a jól föltárt el- lentét is. Ha már Pál apostolról beszélünk, legkevésbé lehet helyén a félbátorság. Háladatos lett volna a sziget régi nevének, (a „Melitta“ szónak) jelentését röviden megadni, a mai nevét fölemlíteni, fekvését, éghajlatát népszerűen leírni. Az ilyen hely- és név-magyarázatok, az események színhelyeinek tömör népszerű topográfiaja a mi földművelő, a földet nagyon is kedvelő, a természet szépségeire nagyon is fogékony hallgatóink figyelmét igazán megragadja, üdvösen foglalkoztatja. Ha maga a szentér árnyékba sülyed, bármily eleven volna is az események rajza, a hatás nem áll kivánt arányban a végzett munkával.

Különbö ha minden szónok olyan buzgalommal és hivatottsággal prédikálna mint Sz. Kiss Károly: bizonyára újra megtelnének a templomok, buzgó figyelmes hallgatósággal és a templom falakhoz letámasztott műszerek újra jelentenek, hogy benn az Ur házában sokan vannak, sokan imádkoznak. A. IV. a. „*A föld porából, élő lélek*“ (I. Móz. 2. r. 7. v. alapján) Az ember teremtésének története felett elmélkedik. Az ember alkottatása és a többi lények teremtése között nagy különbséget lát. A többi lények semmiből „*légyen*“ szóval teremtettek. Az embert saját kezeivel formálta isten saját lelkét adta beléje és ezzel megkülönböztette őt a többi lényektől. Ez a megkülönböztetés, mely az ember alkottatásában nyilvánult, és e megkülönböztetésnek tudata bizonyossá teszi az embert *első sorban* arról, hogy az emberre *több gondja van istennek, mint más teremtményeire*; másodsor arról, hogy *többet is kíván tőlünk mint más teremtményeitől*. Tömör velős nyelven fejt ki az embernek magasabb eredetét, és magasabb rendeltetését. Szinte mintaszerű szép egybehasonlítás p. o. ez:

„*Hogy az állat ragadozó, kegyetlen, irigy: azon nem csodálkozhatunk, hisz azt az Isten semmiből teremtette és semmi. De, ha az ember ragadozó, kegyetlen, irigy: hát hol van akkor belőle az Isten lelke? Nincs az ilyenben, nincs Isten lelke, ez nem ember, csak állat. (L. I. 19—20.) Az „V“ a. áll Tertullus prókátor (Csel. 24. r. 1—9. v. alapján) Találó exordiumban vezeti be a szentigékben elbeszélte történetet: Pál bevádoltatását, Felix bírói széke elé állíttatását. Élénk előadásban ismerteti a vádat, a vádlókat és a vád fő képviselőjét Tertullus prókátort, kár azonban, hogy ezt néha néha fiskálisnak is címezi. A nép ismer ugyan iiskálist is, de a szószeknek nem szükséges ismernie, elég ha már a prókátor nevezetnek helyet ad. E beszéd dicséretes elevenséggel, érdekes módon vezeti be a tárgyalást, és ott elég mozgási tért enged mind a vádnak, mind a vádlók személyének, csak az a kár, hogy magának a vádlottnak nem juttat elég tért és időt, noha éppen a vádlottat szeretnők az események főhordozójául és kimagasló alakjául látni. E helyett azonban a vádlott sorsára, sőt a mi rosszabb a hallgatóság képzelő erejének és jóakarátának pártfogására hagyatják. Jól rajzolja a fejdelmi bíró kapzsiságát, pénzsomját, de nem mutat rá *pénz ő felségére*, a pénz veszélyes uralmára és ez uralom szolgálatában a mi korunkra és azokra, kiknek ma is — miként ott a nagyságos római ítélő mesternek — evés közben jön meg az étvágyuk. Szóval jól és elég tüzzel hevíti az ércet, de mikor tüzes — nem meri ütöni, nem meri megkalapálni, hanem — sajnos . . . porba ejti az izzó ércötmeget. Nem mer szemébe nézni a maga Catilinájának. Félbátorsággal nem*

leszünk Cicerókká. Ha a nagy szónok ily félénken néz vala emberére a tanácsban, bizonyosan így szól vala: Ismerem utaidat, látom terveidet iszonyu Catilina, most mindjárt le is lepleznék . . . ha meg nem haragudnál. Luther pedig így: az én 95 tételeim majd végig sepernék a vén Európa utcáit, ha . . . Ő szentsége meg nem nehezeltne érette.

A „VI.“ sz. a. *Egy telhetetlen vő.* (Bir. k. I. 14—15. v. alapján), ámbár igen köznapi ugynevezett prózai tárgyat választ emlékedése anyagául, tehát oly tárgyat, mely a művészi lelket alig hevitheti fel: mégis buzgósággal, hévvel magyaráz, avatott kézzel boncol, azonkívül — korunk ridég realismusára rámutatva — ügyesen végzi az alkalmazást is.

A „VII.“ sz. a. alatti *A szülőföldön.* (Luk. IV. r. 16—30. v. alapján) jó bevezetés után azt a kérdést veti föl: miért változott meg a zsidók indulata Jézus irányában, mi okozta, hogy első ámulatukat és ragaszkodásukat az a határtalan gyűlölet váltotta föl? Feleletül adja, a változás oka az *igazságban* vala, mit Jézus hirdetett. De ezzel a felelettel, mint valami természetes jelenséggel, vagy mindenek által tisztán látható és érthető tényre egyszerűen beéri; benne az erkölcsi ember lényegét meg nem világítja, nem boncolja. E beszédet csak bevégzi — mintha a megszólalt igazságot elnémitaná — de a conclusiót megillető erőt és hatást ki nem fejt, hallgatóit semmire se persvadeálja. Fohászok szavakban törekszik az *Amen* felé.

V. Zs.

KÜLÖNFÉLÉK.

— **Debreceni hírek.** Sajátságos izgalomban van ez idő szerént az ős kálvinista Róma. Valami szokatlan láz vett erőt a lelkeken s mindenki belesápadva beszél a kiélesedett felekezeti érdekekről s arról a sejtelmes morajról, melynek zugása a közelgő vihar előpostája. Nem tudjuk, — ez a vihar kitör-e csakugyan, vagy elvonul felettünk áldásthöz tavaszi zápor alakjában. De ha kitör s pusztítani fog, annak nem lesz senki más az oka, hanem a makáriai püspök *Woluffka Nándor* ur, ki addig-addig kavargatta a boszorkány-üstöt, míg annak, sötét szellemei ugylátszik végre is felrázták álmából a türelmes protestáns öntudatot. Hányszor felszóltunk e lap hasábjain, most kérve, majd méltatlankodva, hogy hagyjon fel egyházunk pusztításával s ne szabadítsa el láncokról azokat az indulatokat, melyeknek pusztításai mindig a legszomorubbak voltak hazánk történetében. Nem hallgatott ránk s felgyújtá városunkban a százados béke templomát. Most hát viselje egyedül ő a felelősséget. A mi lelkiismeretünk nyugodt, mert mi egyebet sem tettünk, minthogy védekeztünk s kötelességünkhöz hiven fel-fellebbentettük a leplet aknamunkájáról. Társai is voltak, elég nagy számmal, — ebben a munkában. Ismeri ezeket városunkban mindenki. Rekatholizálni akarták ez ős puritán várost. Mint Majláth ur Kolozsvárt. Hiszszük, ennek most már szerencsésen befellegzett. Sokat eltűr ez a mi jó népünk, — de — ha nem csalatkozunk, — vallásáért ma is kész sikra szállani. A kakas megszólalt, ébren legyetek!!!

— **A tanítónői pálya megnehezítése.** E tárgyban a vallás- és közoktatásügyi minister a következő rendeletet intézte az egyházi főhatóságokhoz: „Az utóbbi években a leányövédeknek a tanítónői

pályára való özönlése oly mértéket öltött, hogy a képesített, de alkalmazás nélkül maradt tanítónőknek egyre növekedő száma komoly társadalmi baj bekövetkezésére vezethet. Tekintve ezt, valamint a törvénynek azon rendelkezését, a mely a tanító és tanítónők képzés feladatát külön-külön intézetekre ruházza: szükségesnek tartom, hogy tanítónőjelöltek részére a tanítóképző intézetben tartandó osztály és képesítő vizsgálatokat végkép megszüntessem. Ehhez képest u'asítottam a királyi tanfelügyelőket, hogy ily értelmű kérelmeket már saját hatáskörükben elutasítsanak. Van szerencsém a főtiszteltetű főhatóságot tiszteletteljesen felkérni, hogy ezt szives tudomásul venni és a főhatósága alá tartozó hasonló intézetekre nézve ugyanily értelemben intézkedni méltóztassék, a mennyiben ilyen vizsgálatokra netalán adott engedélyhez kivételképen sem járulhatnék hozzá“.

A régi keresztyének templomi istenitisztelete.

Most mikor azt vitatjuk, hogy he kell-e a lelkipásztornak naponként menni a templomba talán nem lesz érdektelen egy régi magyar író ide vágó elmékedését feleleveníteni. *Bod Péter* ez, ki „*Szent Heortokrates*“ című művében (2. lap) így ír: „Az elsőbb sekulumokban élt keresztyének miudennapon szabadon gyűltenek egybe az istenitiszteletre. Csel. 11. 46. *Mindennap egyenlő akarattal a templomban valának az apostolok és a kik hittek vala*; Csel. 5. 42. *Mindennap a templomban és a háznál nem szűnnek vala meg tanítani és a Jézus Krisztust hirdetni.* A pogányok közé kiterjedvén a keresztyényi tudomány, mindennapon az üldözök miatt egybe nem lehetett gyűlni, hanem rendeltenek arra bizonyos napot. *Plinius* azt írja erről a keresztyéneknek szokásokról: „hanc uisse summam vel uilpae, vel erroris, quod essent soliti stato die ante lucem convenire, carmenque Christo, quasi Deo dicere secum invicem“. Ez a „status dies“ bizonyos és hagyott nap, minthogy a ker. ekklézsia a zsidók közül gyűjtögettetett, elsőben volt a szombat, a melyhez hozzá szoktanak vala gyermekségtől fogva. Fedi is az apostol mind a galatiabelieket, mind a kolossebelieket, a kik a szombatot a Mózes törvénye szerént akarták tartani; hanem kellett azt a keresztyényi szabadság szerént, hogy azon napon, vagy más módon legyen egybegyűlések csak épületesen, jó végre. Azok pedig a kik a pogányságból tértenek a keresztyén vallásra, vették fel az istenitiszteletre meghatározott napnak a hétnek első napját, melyet mi mondunk vasárnapnak, vagy urnapjának. Világos erről a *Justinus Martyr* tanubizonysága, a ki élt a második százban és holt meg a Krisztus születése után az CLXVI. esztendőben. Így ír: „Die qui Solis dicitur, omnes qui in oppidis, vel agris morantur unum in locum conveniunt, commentariaque Apostolorum, vel Prophetarum scripta leguntur, quamdiu hora p. titur“. Ismét. „Die autem Solis omnes publice convenimus, quod is primus est dies, in quo Deus tenebras et materiam confusam depellens mundum effecit, et quod eodem die Jesus Christus Servator noster a mortuis excitatus est“. *Epi-fanuis* úgy ír, hogy vasárnapon kívül az istenitiszteletre egybegyűltenek a hétnek negyedik és hatodik napján azaz: szerdán és pénteken. *Eusébius* viszont tanítja, hogy *Constantinus* császár az vasárnapot és pénteket parancsolta az istenitiszteletre. A melyből azt hozzuk ki az *Augustinussal*: „totum hoc genus rerum liberis habet observationes“ Ez az egész dolog az embereknek szabadságtól függött. Mi is azért irtuk, hogy: „az istenitiszteletré rendjének és idejének meghatározása mindenütt az egyes gyülekezetek joga“.

— **Egy messzeföldi barátunk halála.** Egy angol nyelvű lap, „The Evening Telegram” Esti távirat érkezett hozzánk Északamerikából, Canadának presbyteriánus theologiai iskolájáról is híres Winnipeg városából, f. hó 6-iki kelettel, melyből fájó érdeklődéssel olvastuk *Dr. Robertson Jakabnak*, a kanadai presbyteriánus egyház belmissiói superintendensének halálát. *Dr. Robertson* Skóciában született 1839-ben, de kora ifjúságában kiment Canadába, hol winniepegi lelkész, egyetemi tanár lett, s rendkívüli tevékenységet fejtett ki új hazája felvirágoztatására. Egyháza megtisztelte őt az általa adható legnagyobb megtiszteltetéssel is abban, hogy őt moderátorává, elnökévé választotta, 1881-ben pedig belmissiói munkájának superintendensévé tette meg, s az óriási, Európánál sokszorosan nagyobb munkamezőn ő oly rendkívüli tevékenységet fejtett ki, mely őt Canadának egyik legnagyobb emberévé tette. A rengeteg területen össze szedte a presbyteriánus családokat, s mindenfelé gyülekezeteket alakított belőlük. Mikor superintendensé lett, 100 peresbyteriánus gyülekezetet vett keze alá, körülbelül 2000 családdal, s 330 gyülekezet és missiói hely 16,000 családdal siratja ma alapítóját. Nagy gondot fordított a bevándorlottakra s ezek között a magyarokra is, és e végből tavaly hazánkban és itt Debrecenben is megfordult, hogy innen kálvinista theologusokat vigyen ki, a kiket aztán Winnipegben kitaníttatván, a magyarok által lakott missiói telepeken alkalmazzon. Ily célból ment ki hozzá Debrecenből Kóvácsy Kálmán nevű fiatal theologus is. Mindnyájunknak, kik ott voltunk a debreceni főiskola egyik tantermeben tartott, — s e sorok írója által tolmácsolat előadásán élénk emlékezetünkben élhet a daliás, szép öreg ember, prófétai alakjával, beszédének gyújtó lelkesedésével, véghetetlenül szívélyes, szeretetteljes modorával. Most már aluszik távoli hazája földjében; de nemes lelke fennszárnyal az aetheri magasban; honnan jól láthat minket is, kiket, — ő mondá, — szíve mélyéből megszeretett. Legyen emlékezte mi köztünk is áldott! *Csiky Lajos*.

— **A napi sajtó a régi Rómában.** A legújabb felfedezések igen érdekes fényt vetnek a régi Róma journalismusára. Látjuk nevezetesen ezekből, hogy már az ósvárosnak is megvolt a napi sajtója, mely tartalmára nézve feltűnően hasonlít a mai korbéli hírlapokhoz. Bizonyos tábláca-kákat fedeztek ugyanis fel, melyekről megtudtuk, hogy a legrégebb római ujság címe ez volt: „*Acta Diurna Urbis*” s ez a birodalom minden részében, még a provinciákban is el volt terjedve. Ez az ujság a forumon mindenreggel hivatalosan felolvastatott, aztán sokszorosított, árusított. Ez volt a hivatalos közlöny, melyben az állami rendeletek megjelentek s a vegyes hírek összegyűjtettek. Hozta a császár törvényeit, a senatus rendeleteit, az ujonnan kinevezett hivatalnokok névsorát, a politikusok listáját, azoknak kimutatását, a kik a császárnál audienciára jelentkeztek vagy hozzá ünnepségekre meghívtak. Hirt adott az áldozatokról, a cirkus játékréjéről, születésekről, házasságokról, a híresebb emberek elválásáról és halálzásáról s az általános napi eseményekről. Természetesen az ugynevezett szép stílus ezeknek a régi krónikásoknak nem volt a legerősebb oldaluk. Nekik a száraz hír közlése elégnek látszott. Tények és phantasmagóriák vegyesen állottak egymásmellett. Egy gyilkossági hír mellett ott találjuk rövid leírását annak a csodálatos Phönixnek, melyet Róma közelében fedeztek fel. A többek között *Plinius* is egyik legszorgalmasabb munkatársa volt az „*Acta*”-knak. Phönix históriája p. o. az ő

tollából való s úgy látszik, az ő agyában született meg legelőször a tengeri kígyó meséje is. Az „*Acta*”-k megjelent számait aztán egy könyvtárban helyezték el, melyet a tudósok és költők szabadon használhattak. *Suetonius* p. o. adatait innen merítette, mikor a 12 császár életét megírta, sőt *Tacitus* is használta ezt a forrást s *Germanicus* eltemetéséről es *Claudius* apotheosisáról a mit hátra hagyott, azt mind az „*Acta*”-kban leírva készen találta.

— **Az országos református tanáregyesület szervezőbizottságának gyűlése.** F. hó 2-án Debrecenben tartotta gyűlését az orsz. ref. tanáregyesület szervezőbizottsága *Dóczi Imre* elnöklete alatt. A jegyzői tollat *S. Szabó József* vitte. A gyűlésre messze földről elhozta a szép ügy iránti lelkes és mély érdeklődés: *dr. Antal Géza*t, *Kincs Gyulát* és *Benkó Imrét*. A többi távol lakó bizottsági tagok részint kimentettek elmaradásukat, mint pl. *Szöts Farkas*, *H. Kiss Kálmán*, részint pedig írásban küldték be megjegyzéseiket a tiszántuli tanáregyesület központi választmányától kérsített alapszabálytervezetre, mint pl. *Váro Ferencz* *dr. Nagy Károly*, *dr. Rácz Lajos*, *dr. Kovács Gábor* *Katona Mihály*. Az elnök előbb szívesen üdvözölte a tagokat s azután bejelentette az eddigi intézkedéseket. Hogy t. i. az orsz. ref. egyesület elvi megalakulása az egyes egyházkerületeknek — támogatások kikérése mellett — bejelentetett, a még be nem lépett tanárok a csatlakozásra fölhívtak, az évkönyv mellett tájékoztató füzet adatott ki az országos egyesület előzményeiről s jelen állapotáról és ez a füzet minden ujonnan belépett tagnak megküldetett. A jelentés után kezdetét vette az alapszabálytervezet tárgyalása pontrólpontra. Lényegesebb eltérés és módosítás alig történt. Legnagyobb érdek fűződött a *székhely* kérdéséhez. A székhely ügyét, mivel semmiképen nem akart más kerületbeli tagoknak praejudikálni, a tiszántuli tanáregyesület központi választmánya nyílt kérdésnek hagyta fel. A vélemények e részben meglehetősen megoszlottak. A debreceniek a más kerületbeli képviselők véleményét, hangulatát, nyilatkozatait kívánták hallani és ahoz képest határozni, árnyékát is kerülni óhajtván minden olyan állásfoglalásnak, mely más kerületek tanárkarainak feltékenységét kelthetné fel s az országos egyesület közmeignyugvára leendő szervezése elé gátat vetne. Általán a bizottsági tagok valamennyien az orsz. egyesület eszméjének megvalósítását, feladatainak minél sikeresebb megoldását tartották szem előtt minden egyéb érdek kizárásával. Így aztán nem volt nehéz a székhely kérdésben is közmegegyezésre jutni. *Debrecen állandó központisága* mellett nyilatkoztak a miskolciak *dr. Kovács Gábor*, a nagy-körösiek *Benkó Imre*, a zilahiak *Kincs Gyula* bizottsági tagok útján. Debrecen mellett volt: *dr. Nagy Károly* kolozsvári theol. tanár is. *dr. Antal Géza* Debrecen suprematioját elismerte, sulyánál fogva Debrecen mindig minden t. a magyar kálvinistaság s ebben a tanárság központjának is nyilvánította. De ezt alapszabályba venni és egyszersmindenkorra Debrecen tenni székhelynek, nem tartotta célszerűnek. *dr. Rácz Lajos* s vele együtt a patakiak egyrésze abból a felfogásból indulva ki, hogy az egyesület vezetősége mindig a leghivatottabb egyénre, a kinek sulya van lefelé és fölfelé, bizassek, a székhelyet a mindenkori elnök személyéhez kívánták kötni. *Váro Ferencz* a három első évre Debrecenre proponálta székhelyül, azontul mindig az írásban beadott szavazatok többsége döntené el a székhelyet. De kifejezte ő is hogy „Debrecennek a hegemoniáját multja, helyzete, jö-

vője minden időkre föltétlenül biztosítják". Ily értelemben irt a legmelegebb elismerés hangján az Erdélyi Prot. Lap f. évi legutóbbi számában is. Hosszabb eszmecsere után a székhelyet illetőleg az alapszabálytervezetbe a következő szöveget iktatta a bizottság: „Az egyesület székhelyét, mely hat évenként változhatik, az első időszakra a közgyűlés határozza meg, azután minden tisztujítás előtt az összes rendes tagoktól levélben bekért szavazatok viszonylagos többsége állapítja meg a következő hat évi időszakra a székhelyt. A nem szavazó tagok minden esetben a székhely megtartása mellett nyilatkozóknak tekintetnek“.

Az egyesület címe, célja, eszközei, tagjai s azok kötelességeiről szóló szakaszokat csaknem változatlanul elfogadta a bizottság. Az ügyvezetésre meghagyta a contemplált: közgyűlést, választmányt, központi igazgatóságot, tisztviselőket (elnök, két alelnök, főjegyző, 3 jegyző, pénztárnok) és a szakosztályokat. A választmányba a közgyűlés 10 tagot választ a székhelyről, a többi egyházkerületből pedig minden oly tanári testület, melynek legalább $\frac{2}{3}$ -ada tagja az egyesületnek egy-egy tagot küld. Az egyesület pecsétje a bibliát fogja ábrázolni nyitott könyv alakjában ezen körirattal: „Az országos református tanáregyesület 1902.“ Ezek a tervezet módosított fontosabb pontjai. A tervezet kinyomatva nemsokára minden tagnak megküldetik. A szervező közgyűlés idejéül a bizottság 1902. apr. 2—3. napjait állapította meg. Akkor tehát itt Debrecenben üdvözölhetjük és fogadhatjuk vendégeinkül a magyar ref. tanárságot. Első eset tanárainknak ilyen impozáns tömörülése és egy közös gyűlésen leendő részvétele.

— **Szives értesítés és kérelem.** „A Pozsonyi Vértörvényszék áldozatai 1674-ben“ című munkám először 1874-ben jelent meg, a nagy vallásüldözés 200-ik évfordulóján, másodszer az első füzet 1889-ben, a második füzet 1899-ben jelent meg, a harmadik füzet most van sajtó alatt. Minthogy az első füzet egészen elfogyott, újra nyomtatása vált szükségessé. Ebből az alkalomból felkérem a legnagyobb tisztelettel e becses Lap olvasóit s általában a hazai protestáns közönséget, hogy méltóztassanak azok, a kik egyik, vagy másik üldözött, száműzött, vagy gályarabságot szenvedett lelkipásztornak és tanítónak utódai, tudatni velem azt, hogy kinek és mi módon utódai? hogy a jelzett füzet új kiadásánál a közlött adatot beik'athassam. Eddigél három üldözött lelkipásztor és gályarab ma is élő utódáról van tudomásom, nevezetesen **Nógrádi Mátyásnak** utódja **Baksay Sándor**, kunszentmiklósi lelkipásztor és esperes; **Vörös Zsigmond** füzesgyarmati lelkipásztantó Bekés vármegyében a **Komáromi Süllye István** utóda anyai ágon; **Paulovics Mihály** gályarab rektor-nak pedig utóda **Sipos Kálmán** teregovai kir. járásbíró neje s ugyszinte a vele rokonságban levő özvegy **Hegyi Mihályné** Debrecenben, ki 1895-ben szept. havában az Emlékoszlopot emeltette a gályarabok emlékének. Ha valaki szándékozik e hitvallókról és Vértanúkról szóló könyvet megszerezni, szives tisztelettel tudatom, hogy a II. füzet, mely egymagában is egészet alkot, 1 korona és 60 fillérért készséggel szolgállok, van még belőle 250 példány. Az I-ső füzet ára is 1 korona és 60 fillér; a III. füzet ára 1 korona. A legnagyobb tisztelettel és bizalommal kérem fel a tisztelt olvasókat, hogy becses tudósításaikkal és kegyes pártfogásukkal szerencsételtetni méltóztassanak. Forró üdvözléssel, kitünő tisztelettel s hitrokoni szeretettel vagyok Szapáryfalván, február 3-án 1902. Rácz Károly ev. ref. lelkipásztor.

— **Koszoru váltság.** A rokon sáros-pataki főiskola tanári kara főiskolánk minden tekintetben kitünő, nagyrabecsült és szeretett tanáranak az elhunyt Dr. Baczoni Lajosnak emlékét nem muló virágokkal, hanem nevét hirdető állandó alkotással kívánta megtisztelni: e végből koszoru váltság címén siremlék alapul 50 koronát tett le az akadémiai igazgató kezébe. Ezen öszszeget a kívánt célra a főiskolai pénztárba letétbe helyeztem s érte főiskolánk nevében a sáros-pataki tanártársaknak hálás köszönetemet nyilvánítom. Debrecen, 1902. febr. 1. Dr. Öreg János, a debreceni ev. ref. főiskola akadémiai igazgatója.

— **Dr. Baczoni Lajos siremlék.** Adakozás Dr. Márk Ferencz lelkész ur elhunyt kartársunknak, a köz-tiszteletben s szeretetben részesült boldog emlékeztü Dr. Baczoni Lajosnak siremlékére 3 koronát adományozott. Midőn ezt köszönettel nyugtatványozom: egyuttal felkérem kedves halottunk tisztelőit és barátait, hogy a nemes célra szánt adományait a Debreceni Protestans Lap szerkesztőségéhez juttatni kegyeskedjenek. Debrecen, 1902. febr. 5. Dr. Öreg János, akad. igazgató.

— **Gyász hírek:** Özv. Lénárt Péterné szül. Almássy Terézia neje: gyermekei: Irén férjével Bence Péterrel; Kálmán nejevel Stuehli Jozefával; János nejevel Benecik Zsuzsánnával; Jolán, Piroska, József nejevel Szatmári Szerénával és gyermekével Józseffel; Sándor, István és az elhunyt testvérei fájdalomtól megtört szívvel tudatják a felejtethetlen jó férj, apa, nagyapa, após és testvér **Lénárt Péter** b. sonkolyosi ev. ref. lelkésznek folyó évi január hó 31-én este $\frac{3}{4}$ 9 órakor 2 heti súlyos szenvedés után életének 66. boldog házasságának 39. évében történt gyászos elhunytát. A megboldogult hült tetemei február hó 2-án délután 2 órakor fognak a B-sonkolyosi sirkertben örök nyugalomra tétetni, mely végtisztességre rokonai, jó barátai és ismerősei fájdalmas szívvel meghivatnak. B.-Sonkolyos, 1902. február hó 1-én. Áldás és béke poraira! — Fajdalomtelt szívvel tudatjuk a legjobb családapá, nagyapa, dédapa s számos rokonság nevében is **Bartha András** kis-kereki ev. ref. lelkésznek folyó hó 3-án délután 6 órakor életének 77. s lelkipásztorkodásának 43. évében rövid szenvedés után történt gyászos elhunytát. A megboldogult földi részei f. hó 5-én d. u. 2 órakor az ev. ref. egyház szertartása szerint fognak örök nyugalomra tétetni, melyre az elhunyt rokonait, lelkésztársait bánatos szívvel meghívjuk. Kis-Kereki 1902. Február 3. gyermekei: Erzsébet férj. Egeresy Imréné s gyermekei: Krisztina, Kálmán, és Gyula. Unokái: Péterffy Lajos, Péterffy Maria férj. Borbély Gyuláné s gyermekök Ella. Áldás és béke lengjen porai felett.

Szerkesztői üzenet.

V. I. Iriny. Ki fogom adni mindakettőt. Azt azonban tudod jól, hogy én a népiskolák államosításának ellene vagyok. Szent meggyőződés, hogy elvesztünk, ha iskoláinkat kezeinkből kibocsátottuk. Figyelmedbe ajánlom az **Ugron Gábor** beszédét a katolikus nagy gyűlésen. Aztán azt, a mit **Stern Herman** lapomban a baptisták kötelességéről és felfogásáról e tekintetben irt. **Padrah Sándor** meg éppen könnyíteni szeretne a szegény egyházakon a teherviselésben, de úgy, hogy felekezeti iskoláinkat megmentse. Lelkes, áldozatkész világi hívünk ő, kihez, ha sokan volnának közülünk hasonlók, bizony minden anyagi bajaink egyszerre megszűnnének. — **Dr. K. B. Máramaros-Sziget.** Bejött: mostani számról azonban már lemarad, mert a cikk vételekor Dr. B. B. barátunk cikke már sajtó alatt volt s a mint méltóztatik látni ez is ezzel a tárggyal foglalkozik; de legközelebb mégis hozni fogjuk. — **V. Gy. Csermő.** Sort keritek rá, Köszönöm az érdeklődést; „menődik és menettetik“! — **B. G. Kisujszállás.** Egyetértek vele; legközelebb kiadom.

— **D. L. Gyula**, Nem volna már abból az ügynek semmi haszna ha a szóharcot tovább folytatnánk. Én lapom hasábjait nem zártam el az ellenkező véleményt nyilvánítóktól, a minék bizonyosságára emlékeztetek arra, hogy Sz. K. barátom kétszeri felszólalásának helyt adtam; aztan közöltem a te cikkedet is! míg én *érdemileg* csak egyetlen egyszer szólottam a kérdéshez. Most már ezek után kiki úgy alkotja meg a maga véleményét a felvetett kérdés felül, a mint neki éppen tetszik de annyi bizonyos, hogy engem álláspontom korrekt voltába vetett meggyőződésemben meg nem ingattatok. Pedig, hogy mennyire nem ragaszkodom a betűhöz, annak bizonyosságára figyelmedbe ajánlom azokat, a miket a lapom mai számában leirt pééri esettel kapcsolatosan elmondok. Ez a pééri eset egészen más, mint a mi körül eddig a vita folyt. Azonban mi az istenítisztelet tartását, vagy nem tartását illeti; ez a kérdés még nincs kellőleg megvitatva: a honnan lapom sorompójának mult számunkban jelzett bezárását erre nem értettem. De soraidra kénytelen vagyok határozottan kijelenteni, hogy én a kémerieket az egyházihez zéd utáni imádságra rá nem szoktattam. Erre tehát nem jól emlékszel. Különbben is ez már ismét egészen más kérdés, mint a miről szó van; mert, mint igen helyesen írod, az istenítisztelet rendjét ott az egyházkerület határozza meg és nem a gyülekezet. Én csak a *külső* rendre és főként az időre célok, mikor azt írom, hogy ez az egyes gyülekezetek joga; de ha ebben határozat van, ahoz szigoruan tartsa magát a lelípásztor. Ez másképpen nem is lehet, mert különben a gyülekezet tagjai azt se tudnák, hogy mikor menjenek templomba. Egyébként áldás, békeség s szíves üdvözlés! **B. P. Lázár**. A mikor elkészülsz vele akkor lesz jó. Feltett kérdésre válaszom az, hogy nem fog talán ártani, ha az egyes szerzők nevét is felemlited; ez téged legkevésbé se feszélyezzen; nem a nevekkkel, hanem a művekkkel van dolgod.

T a r t a l o m - j e g y z é k : A jogi szakoktatás reformja s a jogakadémiák sorsa. Dr. Bartha Béla. — A számok világából. Vincze Ödön. — **T a n ü g y :** Reform. hithűség és áldozatkészég. Padrah Sándor. — **K ö z é l e t ü n k :** A temesvári sérelem és a katolikus sajtó. Szerk. — Egy újabb kérdés a zsidó-gyermek megkeresztelése tárgyában. Csák Aladár. — **I r o d a l o m .** — **K ü l ö n f é l é k .**

Felelős szerkesztő: **ERŐSS LAJOS.**

— **Ne vesd meg** a természet jótékony adományait. Erre intenek a következő levelek, a melynek eredetijét mindenki megtekintheti:

M. polgármester M-ben. Hurut és köhögés ellen kérek 5 csomag Pectorát. Az első küldemény elfogyasztása után határozott javulás állott be.

B. dékán R-ben. Utánvétel mellett legyen szíves a Pectorá-ból még egy szállitmányt küldeni. A thea a nyálkát jól oldja és szomszédomnál is hatásosnak bizonyult.

B. G. ur N-ben, Bajorországban. Szívesen kérem küldjön nekem utánvétellel még 10 csomaggal az ön Pectorájából, mivel 25 éves bajomon nagyon sokat könnyített. Folytatni akarom a thea használatát, mivel 71 éves vagyok és asthmám régi eredetű.

G. ur H-ban. Küldjön nekem postafordultával 10 csomag Pectorát. Már 1895 és 96-ban is jó eredménnyel használtam. A szevességét előre is köszönöm.

A. P. ur P-ben, Oberlausitz. Legyen szíves legközelebb az ön kitűnő Pectorájából 5 csomaggal küldeni. Garat-hurut ellen akarom használni, miután a mult ősszel tüdőcsucshurutomon, más szerek sikertelen használata után, kitűnően segített.

A valódi hamisítatlan Pectora kapható Budapesten a Diana-gyógyszertárban, Károly-körut 5. szám alatt, csomagonként 2 koronájával.

Pályázat.

A szatmári egyházmegyébe kebeleztet *matólesi* egyház lelkészi állomására pályázat hirdettetik.

Javadalma; föld, termény, készpénz, 449 korona 89 fillér állami kiegészítéssel 1300 korona.

Pályázati kérvények f. é. február hó 28-ig minősítvényvel és szolgálati bizonyítvánnyal felszerelve Biki Károly espereshez (Szatmár) beadandók. Az állomást a megválasztott lelkész ápril. 24-ikén elfoglalni köteles.

Debrecen, 1902. január 31.

Kiss Aron
püspök.

Pályázat.

A nagy károlyi ev. ref. egyházmegyébe kebeleztet *ilki* egyház lelkészi hivatalára. Évi javadalom föld haszonélvezet és terményekben konvent által 844 korona 76 fillérben megállapítva, de ebből a levonandók levonása után 1300 koronáig 663 korona 22 fillér állami fizetés kiegészítéssel pótolva. Az állomás 1902. május 1. elfoglalandó.

Pályázatok — lelkészi minősítvény és szolgálati bizonyítvány — folyó évi február hó 28-ig bezárólag Segesváry József espereshez Kantorjánosiba (posta helyben) küldendők.

Debrecen, 1902. feb. 5.

püspök helyett:
Zsigmond Sándor,
egyh. ker. főjegyző.

Pályázat.

Segéd lelkészi állásra.

Javadalma: 1. Lelkésztől teljes ellátás. 2. Állami iskolától 120 korona (egyszáz husz korona), 3. A fugyi községi hitelszövetkezettől 200

korona, azaz kettő száz korona. 4. A fugyi-telepítés elnökségétől : tisztelet-díj : 280 korona, azaz kettő száz nyolcvan korona ; mely havi előleges részletekben lesz kiszolgáltatva lelkésztől.

Kötelességei. 1. Lelkész akadályoztatása esetén a hétköznapi isteni tiszteletek végzése. 2. A két állami iskolába járó 56 ev. ref. tanköteles vallásos oktatása heti 8 órán. Ismétlő tan-kötelesek oktatása : heti 2 órán. Ismétlő tan-köteles : 21. 3. A helybeli szövetkezetben : lelkész felügyelete alatt 1 nap csütörtökön a könyvelésben segédkezés. 4. A fugyi-i telepítésnél : ellenőri állás.

A mennyiben a telepések tulnyomó részben ev. ref. vallásúak : az állás rendszeresítettik.

Lelkészképesítő vizsga előtt álló pályázóra a vasárnapi isteni tiszteletek végzése nem kötelező. Lélekszám : 183. Beköltözendő telepések lélekszáma : 125. Az állás azonnal elfoglalandó.

Tisztelettel Fugyi, 1902. február hó 4. u. p. Fugyivásárhely (Bihar megye).

Borsos István,

ev. ref. lelkész, a fugyi községi hitelszövetkezet, a fugyi i telepítés igazgató elnöke.

☛ **Üzletem fentállása alatt 96 ev. ref. egyháznak szolgáltam munkámmal.** ☛

Orgona építészeti műterem

Debreczenben,

Darabos-utca 7. sz. alatt (a Collegium mellett.)

Fentáll 1893. óta.

Teljesen e célra épített házamban készítek a mai kor legtökéletesebb vívmánya szerint, bármily kivitelű új orgonákat s azokért a legmesszebbmenő jótállást vállalom.

Orgona építészetem, mint az ev. ref. egyházak érdekét szolgáló intézmény, e téren az országban egyedül áll.

Munkám jóságával elértem azt, hogy minden évben növekszik a czégem iránti bizalom, s ígérem ezuttal is, hogy továbbra is úgy az árakban, mint a kivitelben egyházam érdekét tartom első sorban is szem előtt és teljes megbízhatóságra törekszem.

Elvállalok régi orgonák átalakítását, áthelyezését, tisztítását, hangolását és javítását vagy évi gondozását mérsékelt áron több évre menő jótállás mellett. — Megrendelésre készítek bármilyen kivitelű harmóniumokat is.

A nagytiszteletű és tekintetes egyházi előljáróság és az adományozó közönség, valamint a kántor-organista és tanító urak szíves pártfogásába továbbra is ajánlva magamat, maradtam

teljes tisztelettel

Kerékgyártó István

orgona építő.

Műtermemben megrendelt orgonák mindenkor vannak felállítva.

Érdeklődőket szívesen látok, tervekkel készséggel szolgállok.

☛ **Határozott árak, elsőrendű minőség, erőteljes nemes hangzású orgonák.** ☛

Uj udvari szállító.

Jó hírnevéről általánosan ismert

NEUMANN M.

Magyarország legnagyobb és legrégebb férfi-, fiu- és gyermek ruha czégének

a csász. és kir. udvari szállító czim

adományoztatott.

☛ E kitüntetés a czég valamennyi üzletére kiterjed. ☛

A debreczeni üzlet:

Főtér, a magy. kir. postával szemben van.

Nyomatot Hoffmann és Kronovitz könyvnyomdájában, Debreczenben, főpiac, a főpostával szemben.